

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Petter Lundberg 1800474
Joni Tamminen 1800442

Miten aikuiset lyövät leikiksi varhaiskasvatuksessa?

Verkkokysely varhaiskasvattajien leikki- ja
kohtaamistaidoista

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

23.8.2021

Tekijä(t) Otsikko	Petter Lundberg & Joni Tamminen Verkkokysely varhaiskasvattajien leikki- ja kohtaamistaidoista
Sivumäärä Aika	66 sivua + 1 liite 23.8.2021
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi (AMK)
Ohjaaja(t)	Yliopettaja Jyrki Konkka Lehtori Seija Mäenpää
<p>Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää anonyymien verkkokyselyn avulla, minkälaisia käsityksiä varhaiskasvatuksessa työskentelevillä kasvattajilla on sekä leikistä että heidän omista leikki- ja kohtaamistaidoistaan. Näiden käsitysten pohjalta varhaiskasvatusta voitaisiin kehittää niin koulutuksen kuin työssä viihtymisen osalta. Kysyimme kyselyssämme varhaiskasvattajien käsityksiä sekä leikistä itsestään että vastaajan oman varhaiskasvatusryhmän leikkikäytännöistä; mitä leikitään ja kuinka paljon? Kysyimme myös vastaajan omia näkemyksiä leikkitalanteisiin käynnistämiseen, niihin liittymisen ja leikkiin puuttumisen keinoista.</p> <p>Teoreettiset viitekehykset tutkimukselle olivat Marjatta Kallialan kriittiset näkemykset ja tutkimukset varhaiskasvatuksen ammattilaisen kohtaamistaidoista, Varhaiskasvatussuunnitelma 2018 -dokumentin leikille asettamat määritelmät ja tavoitteet unohtamatta leikin kehityspsykologista taustateoriaa. Hyödynsimme myös runsaasti teoriaa varhaiskasvatuksen ammattilaisten kohtaamistaidoista sekä kohtaamiseen liittyvistä haasteista.</p> <p>Laadimme teorian pohjalta verkkokyselymme kyselylomakkeen asiasisällöt ja kysymykset, jotka olivat kaikki monivalintakysymyksiä valmiine vastausvaihtoehtoineen. Avasimme verkkokyselyn netissä ajalla 18.11.-2.12.2020, ja jaoimme kyselymme johtavaa linkkiä saateen kera erilaisissa sosiaalisen median varhaiskasvatusryhmissä. Suomenkielinen kyselymme oli anonyymi, ja siihen saattoi vastata mistä päin Suomea tahansa. Saimme vastauksia yhteensä 280 kappaletta.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella lasten ikätaso näyttäisi jonkin verran vaikuttavan sekä valittuihin leikkisisältöihin että kasvattajien vuorovaikutuskeinoihin leikkiin liittyessä ja leikittäessä. Verkkokyselymme tulosten perusteella kyselyyn vastanneet varhaiskasvatuksen ammattilaiset osaavat mukauttaa toiminnan suunnittelua lasten ikätason mukaan sekä he selvästi mielsivät leikin merkityksen varhaiskasvatuksen työväliseksi. Toisaalta taas vastaajien mukaan varhaiskasvatusryhmien lapset olivat tehneet useimmin leikkialoitteita kasvattajien suuntaan kuin mitä kasvattajat olivat tehneet ryhmänsä lasten suuntaan.</p>	
Avainsanat	leikki, vuorovaikutus, kommunikaatio, varhaiskasvatus, kyselytutkimus, määrällinen tutkimus

Author(s) Title	Petter Lundberg & Joni Tamminen How the adults in ECEC act and play with the children
Number of Pages Date	66 pages + 1 appendice 23rd August 2021
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social services
Specialisation option	Social services
Instructor(s)	Jyrki Konkka, Principal Lecturer Seija Mäenpää, Lecturer
<p>The purpose of this study was to find out via an anonymous online survey what kind of understanding the staff of ECEC (Early Childhood Education and Care) have of play and playing and interacting with children in ECEC. The aim was to discover and analyze professionals' opinions, intuitions and needs that could be responded to and improved through education, which could result in improved ECEC. Our questions in the survey covered topics such as professionals' own ideas and ideals of play; how much and what they play with children in ECEC? We also asked their opinions and ways to start and join the play and how they do interventions in play situations.</p> <p>Theoretical frameworks for our research were not only Marjatta Kalliala's critical writings and studies about professional involvement in play in ECEC. We also incorporated theories from the National Core Curriculum for Early Childhood Education and Care 2018 (Finnish National Agency for Education), developmental psychologic theories about play and multiple articles about ECEC staff's abilities when it comes to encountering children and interacting with them.</p> <p>The anonymous online study with multiple-choice questions was carried out between 18th November and 2nd of December 2020. We distributed a link to our survey with an accompanying note on different ECEC groups in social media. We received altogether 280 answers. Our study is a quantitative research.</p> <p>According to the results of the study, the children's age seems to have a minor impact on both the contents of play and the means to join the play and interact in it. The results also revealed that professionals in ECEC seem to be capable of adapting their ways to interact and play with children based on their age and thus their stages of development; professionals also seemed to grasp the meaning of play in ECEC. However, the results also revealed that children seem to make initiatives to play towards the staff more often than members of staff did towards the children.</p>	
Keywords	play, interaction, communication, early childhood education and care, survey, quantitative research

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön taustat, kehittämistarve ja opinnäytetyön kohderyhmä	2
2.1	Varhaiskasvatuksen tehtävät ja tavoitteet	2
2.2	Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toteuttaminen Suomessa	3
2.3	Kasvattajan ja lapsen välisen leikin toteutumisen selvittämiseen liittyviä kehittämistarpeita	4
2.4	Opinnäytetyön kohderyhmä	6
3	Teoriaa leikistä ja leikki- ja kohtaamistaitojen merkityksestä varhaiskasvatuksessa	7
3.1	Leikin määritelmiä	7
3.2	Leikin kehityspsykologinen merkitys	8
3.3	Leikki varhaiskasvatuksessa	11
3.4	Leikkiin liittyvät haasteet, jännitteet ja mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa	12
4	Tutkimuskysymys	15
5	Tutkimusmenetelmät ja teorian operationalisointi	16
5.1	Määrällisen tutkimuksen toteuttaminen ja aineiston kerääminen	16
5.1.1	Määrällinen tutkimus ja kyselylomake tutkimusvälineenä	16
5.1.2	Aineiston käsittelemisestä	18
5.2	Tutkimukseen osallistujat	20
5.3	Teorian operationalisointi eli kyselyn taustalla olevat teoriat	22
5.3.1	Leikki-osion kysymysten taustateoriat	23
5.3.2	Leikkiin liittyminen -osion kysymysten taustateoriat	26
5.3.3	Leikin ohjaaminen -osion kysymysten taustateoriat	28
6	Kyselyn tulokset	30
6.1	Leikki-osion tulokset	32
6.1.1	Vastaajan ammattinimike -kysymys	32
6.1.2	Minkäikäisten lasten kanssa työskentelet -kysymys	33
6.1.3	Minkälaiseksi leikkijäksi koet itsesi? -kysymys	34
6.1.4	Jatka lause loppuun: ”Leikki on...” -kysymys	35
6.2	Leikkiin liittyminen -osion tulokset	36
6.2.1	Minkälaisia leikkejä leikit mielelläsi varhaiskasvatusryhmän lasten / lapsen kanssa? -kysymys	36
6.2.2	Kun viimeksi leikit, kumpi osapuoli teki leikkialoitteen? -kysymys	38

6.2.3	Mitä leikitte kyseisessä leikissä? -kysymys	39
6.2.4	Miten leikki onnistui mielestäsi asteikolla 1–5? -kysymys	41
6.3	Leikin ohjaaminen -osion tulokset	43
6.3.1	Minkälaisissa tilanteissa tiedostat puuttuvasi lasten leikkiin? -kysymys	43
6.3.2	Miten koet tukevasi lapsen osallisuutta ja toimijuutta leikissä? -kysymys	45
6.3.3	Kuinka paljon ryhmäsi lapsille on varattu aikaa vapaaseen leikkiin päivittäin? -kysymys	46
7	Johtopäätökset	48
7.1	Johtopäätöksiä kyselyn Leikki-osion vastauksista	48
7.2	Johtopäätöksiä kyselyn Leikkiin liittyminen -osion vastauksista	52
7.3	Johtopäätöksiä kyselyn Leikin ohjaaminen -osion vastauksista	55
8	Pohdinta	59
8.1	Kyselyn eettisyyden ja luotettavuuden arviointia	59
8.2	Aiheita jatkotutkimuksiin kasvattajien leikki- ja kohtaamistaidoista	60
	Lähteet	63
	Liite: Kysely varhaiskasvattajien leikkikokemuksista	

1 Johdanto

Opinnäytetyössämme on tarkoituksena selvittää varhaiskasvatuksen ammattilaisten leikki- ja kohtaamistaitoja lasten kanssa. Opinnäytetyömme on määrällinen tutkimus, jossa aiomme kerätä aineistoa kyselylomakkeen avulla. Opinnäytetyön toisessa luvussa luodaan katsaus varhaiskasvatuksen toteutuksellisiin ja ideologisiin periaatteisiin sekä leikin merkitykseen varhaiskasvatuksessa. Kolmannessa luvussa avaamme taustateorioita leikistä niin varhaiskasvatuksen, kehityspsykologian kuin leikin käsitteen kautta. Määrittelemme tutkimuskysymyksemme tarkemmin opinnäytetyön neljännessä luvussa.

Edellä mainitut teoriat toimivat pohjana kyselylomakkeemme kysymyksille, joiden pohjana olevan operationalisointiprosessin avaamme opinnäytetyön viidennessä luvussa. Opinnäytetyön kuudennen luvun tulosten esittelemisen ja seitsemännen luvun johtopäätösten jälkeen pohdimme työmme kahdeksannessa luvussa verkkokyselymme eettisyyttä sekä luotettavuutta. Käymme kahdeksannessa luvussa läpi myös kyselymme tuloksista innoittuneita aiheita tuleville leikkiä ja kasvattajien leikkikäsityksiä käsitteleville lopputöille.

“Emme lopeta leikkimistä sen johdosta, että vanhenemme – vanhenemme, koska lopettamme leikkimisen.” Herbert Spencer (Leikkipäivä n.d.)

2 Opinnäytetyön taustat, kehittämistarve ja opinnäytetyön kohderyhmä

2.1 Varhaiskasvatuksen tehtävät ja tavoitteet

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen tavoitteellista ja suunnitelmallista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa pedagogiikka on tärkeässä roolissa. Varhaiskasvatuksella luodaan perusta, jolle lapsen myöhempi oppimispolku, kehitys ja hyvinvointi rakentuvat; laadukas varhaiskasvatus edistää lapsen ikä- ja kehitystason mukaista kasvua tukien lapsen oppimisedellytyksiä sekä elinikäistä oppimista. Samalla varhaiskasvatuksella vahvistetaan laajemmin yhteiskunnassa koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista. (Varhaiskasvatus n.d.)

Varhaiskasvatus kattaa mittavimmillaan lapsen elämästä ikävuodet 0–6 eli elämän ensimmäiset vuodet vauvaiästä peruskoulun aloittamiseen saakka. Varhaiskasvatuksen tehtäviin kuuluvat muun muassa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen, lasten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös tukea lapsen huoltajia omassa kasvatustyössään sekä mahdollistaa huoltajien osallistumista joko työelämään tai opiskelemiseen. (Mitä on varhaiskasvatus? n.d.)

Laadukkaaseen varhaiskasvatukseen osallistumisen ajatellaan kasvattavan paitsi yksittäisen lapsen mutta myös laajemman lapsiväestön inhimillistä pääomaa, jolla on lapsuusaikaa kauaskantoisempia vaikutuksia. Hankitut taidot voivat tasata erilaisista taustoista tulevien lasten yhteiskunnallisia mahdollisuuksia ja näin vähentää yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Hyvin organisoidut ja saatavilla olevat varhaiskasvatuspalvelut mahdollistavat vanhempien osallistumisen työelämään ja samalla tekevät työvoiman saannin mahdolliseksi, mikä on merkittävä yhteiskunnallis-taloudellinen tekijä. (Kirsi Karila 2016: 18.)

Varhaiskasvatuksen toteuttamista ja järjestämistä ohjaava varhaiskasvatussuunnitelma-kokonaisuus muodostuu kolmesta eri tasosta: valtakunnallisista varhaiskasvatussuunni-

telman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista ja yksittäisille lapsille laadituista varhaiskasvatussuunnitelmista. Valtakunnallinen ”Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018” -dokumentti ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä, kun taas paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan alueellisesti valtakunnallisten varhaiskasvatuksen perusteiden pohjalta ohjaamaan, tukemaan ja määrittelemään varhaiskasvatuksen toteuttamista paikallisesti. Näitä paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia tulee arvioida ja kehittää jatkuvasti. Yksittäiselle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma, jonka sisältöjä tarkennetaan säännöllisesti lapsen tarpeiden mukaan. Lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhdessä huoltajien ja lapsen kanssa. (Mitä on varhaiskasvatus? n.d.)

Suomessa varhaiskasvatuslaki 540/2018 määrittelee suomalaisen varhaiskasvatuksen laadun minimitason, ja sen lisäksi edellä mainittu ”Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet” -dokumentti luo yhdessä raamit ja sisällölliset ohjeistukset laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamiseen. (Varhaiskasvatus n.d.) Käymme tämän opinnäytetyön kolmannessa teorialuvussa ja ennen kaikkea alaluvussa 3.3. läpi ”Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018” -dokumentin sisältöjä ja määritelmiä leikin merkityksestä suomalaisessa varhaiskasvatuksessa.

2.2 Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toteuttaminen Suomessa

Lapsen vanhemmat tai huoltajat päättävät lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen, jonka julkisesta toiminnasta ja organisoimisesta kunnat ovat puolestaan vastuussa. Varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa kunnan tai yksityisen palveluntuottajana järjestämänä tai tuottamana päiväkotitoimintana tai perhepäivätoimintana. Lapsi voi osallistua kunnalliseen päiväkotihoidon joko osa- tai kokopäiväisesti. (Varhaiskasvatuspalvelut n.d.)

Varhaiskasvatusarki rakentuu kasvatuksen ja hoivan yhdistäväksi ja lapsikeskeiseksi toimintamalliksi, jota harjoittaessaan kasvattajien tulee huomioida alle kouluikäiset eli 0-6-vuotiaat lapset kokonaisvaltaisesti. Suuri osa varhaiskasvatusarjesta liittyy lasten moninaisiin perustarpeisiin, kuten ruokailuista, turvallisuudesta ja hygieniasta huolehtimiseen. (Elina Nivala & Sanna Ryyänen 2019: 237.)

Päiväkodeissa eli varhaiskasvatusyksiköissä annettava ryhmämuotoinen varhaiskasvatus tulee suunnitella ja toteuttaa niin, että varhaiskasvatukselle säädetyt tavoitteet voidaan saavuttaa. Päiväkodissa tulee olla riittävä määrä ammatillisen kelpoisuuden saavuttaneita henkilöitä kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä. Yhdessä päiväkodin ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä lapsia enintään kolmea varhaiskasvatuksen työtehtävässä olevaa henkilöä vastaava määrä lapsia. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 34 & § 35.) Käytännössä henkilömitoitus tarkoittaa sitä, että alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä voi olla korkeintaan 12 lasta eli neljä lasta yhtä kasvattajaa kohden; yli kolmevuotiaiden ryhmässä lapsia voi olla korkeintaan 21 eli yhtä kasvattajaa kohden seitsemän lasta. (Henkilöstömitoitus varhaiskasvatuksessa n.d.)

Varhaiskasvatusarjessa vaikuttavista ammattikasvattajista varhaiskasvatuksen opettaja on päävastuussa oman varhaiskasvatusryhmänsä kasvatuksesta ja opetuksesta sekä toiminnan suunnittelusta ja arvioinnista; varhaiskasvatuksen opettajalla on myös vastuu yksittäisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukevat, kannustavat ja rohkaisevat lasta kokeilemaan, harjoittelemaan, tekemään kysymyksiä, epäilemään ja ihmettelemään. (Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa n.d.)

Lastenhoitaja vastaa työssään lasten hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta; lastenhoitajan arkityö koostuu leikin ja erilaisten toimintojen ohjaamisesta, mikä mahdollistaa lasten oppimista (Lastenhoitajana varhaiskasvatuksessa 2019: 2.). Erityisavustajan vastuualueita taas ovat lapsen ohjaaminen ja auttaminen ja itsenäiseen toimintaan tukeminen (Suomen lastenhoitoalan liitto SLaL ry n.d.).

2.3 Kasvattajan ja lapsen välisen leikin toteutumisen selvittämiseen liittyviä kehittämistarpeita

Lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus varhaiskasvatukselle ominaisissa leikkisissä ja epäformaaleissa tilanteissa on meistä kiinnostava aihe. Oman työkokemuksemme mukaan sosiaalialalla työskenteleminen ja asiakkaiden kanssa vuorovaikuttaminen edellyttää omalla persoonalla työskentelemisen lisäksi kykyä toimia vaihtelevissa ja nopeasti muuttuvissa vuorovaikutustilanteissa, joita riittää varhaiskasvatusarjessa. Konkreettisten tilanteiden avaamisen ja reflektoinnin lisäksi olemme myös kiinnostuneita

selvittämään, miten varhaiskasvattajat tiedostavat vaikuttavansa varhaiskasvatusryhmän leikkikulttuuriin ja leikkimahdollisuuksiin erilaisten leikkisisältöjen valitsemisen ja toteuttamisen myös oman tietoisien läsnäolonsa kautta. Haluamme selvittää, minkälaisiksi kasvattajat kokevat taitonsa tehdä interventioita ja liittymisiä eri leikkitilanteisiin. Leikkitilanteet ovat nopeasti muuttuvia ja eläviä hetkiä, joista kokenut kasvattaja selvinnee tilannetajunsa ja ideointikykynsä turvin, ja haluamme selvittää, minkälaiset tilanteet saavat kasvattajan puuttumaan tai osallistumaan leikkiin.

Aiemmin aiheesta opinnäytetöitä ja pro gradu -tutkielmia tehneet kirjoittajat ovat lähteneet selvittämään edellä mainittuja teemoja eli leikki- ja kohtaamistilanteiden tapahtumia sekä ammattilaisten omia leikkikäsityksiä jompaankumpaan osa-alueeseen painottuvien tutkimuskysymysten johdattamina. Näiden tutkimuskysymysten yhdistäminen samaan lopputyöhön kuitenkin kiinnostaa meitä, sillä konkreettisten varhaiskasvatusarjen tilanteisiin reflektointi ja kasvattajien omien leikkikäsitysten purkaminen ovat mielestämme luonteva ja kiinnostava yhdistelmä tutkimusaiheeksi.

Aino Ronkainen (2014) on opinnäytetyössään selvittänyt teemahaastattelujen avulla sitä, miten torniolaiset varhaiskasvattajat ovat huomanneet työssään lasten leikkiin käyttämän ajan ja leikin sisältöjen muuttuneen ja kuinka kasvattajien tekemillä ohjauksellisilla toimilla ja interventioilla voitaisiin vaikuttaa lasten leikkeihin (Aino Ronkainen 2014). Elisa Hytti (2020) on omassa pro gradu -tutkielmassaan haastatellut teemahaastattelun keinoin varhaiskasvatuksen erityisopettajia siitä, kuinka erityistä tukea tarvitsevassa ryhmässä voidaan ylläpitää positiivista ja leikillistä ilmapiiriä (Elisa Hytti 2020).

Varhaiskasvatusarjen leikkitilanteiden vastapainoksi varhaiskasvattajien omia leikkikäsityksiä selvitetty opinnäyte- ja lopputöissä haastatteluiden lisäksi erilaisten kyselyiden avulla. Heini Inkinen ja Jutta Mäkelä (2020) ovat opinnäytetyössään selvittäneet kolmen kohdan kyselylomakkeen avulla sitä, millaisiksi kasvattajat kokevat lasten mahdollisuudet leikkiin varhaiskasvatuksessa, mikä on kasvattajan oma rooli leikissä ja millaisiksi kasvattajan rooliin liittyvät vaikutusmahdollisuudet ja merkitykset koetaan (Heini Inkinen & Jutta Mäkelä 2020). Annette Hyökki ja Katja Isotalo (2021) puolestaan laajensivat opinnäytetyössään leikkiin liittyvien merkitysten selvittämiseen paneutuvaa näkökulmaa niin, että he ovat selvittäneet sekä hollolalaisen varhaiskasvatusyksikön henkilöstön että lasten vanhempien leikkikäsityksiä kyselylomakkeilla, jotka on räätälöity kummallekin vastaajaryhmälle erilaisiksi (Annette Hyökki & Katja Isotalo 2021). Tytti Heikkilä (2018) on

selvittänyt opinnäytetyössään varhaiskasvattajien käsityksiä vapaasta leikistä sekä siihen mahdollisesti liittyvistä haasteista teemahaastattelujen keinoin (Tytti Heikkilä 2018).

Varhaiskasvattajien leikkiin liittyvien ajatusten, kokemusten ja tarpeiden kartoittaminen palvelee mielestämme koko varhaiskasvatusinstituutiota niin, että varhaiskasvatuksen keskeinen työväline eli leikki pääsee ammattilaisten näkökulmasta käsin tarkempaan käsittelyyn. Tilannekohtaisesti pienissä hetkissä syntyvä ja toteutuva leikki on mielestämme tärkeää tuoda esille konkreettisten tilanteiden pohjalta unohtamatta varhaiskasvattajien omien näkemyksiä ja mieltymyksiä, jotka vaikuttavat leikin sisällöllisiin ratkaisuihin ja ylipäätään varhaiskasvatusryhmän leikkikulttuuriin.

2.4 Opinnäytetyön kohderyhmä

Olemme kiinnostuneet selvittämään opinnäytetyössämme 0-6-vuotiaiden lasten kanssa varhaiskasvatuksessa työskentelevien varhaiskasvattajien näkemyksiä heidän omista leikki- ja kohtaamistaidoistaan. Opinnäytetyömme kohderyhmänä ovat ryhmämuotoista varhaiskasvatusta tarjoavat varhaiskasvatusyksiköt ja niissä lasten kanssa työskentelevät varhaiskasvatuksen ammattilaiset eli varhaiskasvatusopettajat, lastenhoitajat, varhaiskasvatuksen erityisopettajat sekä varhaiskasvatusarjessa avustavat ja sitä kautta lasten kanssa vuorovaikutukseen osallistuvat avustajat. Kyseisissä varhaiskasvatusyksiköissä olevat ja vuorovaikutustilanteissa suuressa roolissa olevat lapset kuuluvat myös kohderyhmäämme, mutta keskitymme työssämme kasvattajien näkemyksiin ja tulkintoihin leikistä ja leikkimisestä sekä heidän omista leikki- ja kohtaamistaidoistaan. Leikkiä ja leikkiin ryhtymistä tarkastellaan ja käsitellään tässä opinnäytetyössä siis ammatillisen työskentelyn näkökulmasta työ- ja kohtaamisvälineenä.

3 Teoriaa leikistä ja leikki- ja kohtaamistaitojen merkityksestä varhaiskasvatuksessa

Tässä luvussa esittelemme taustateorioita leikistä varhaiskasvatuksen sekä kehityspsykologian näkökulmasta, sillä perehdymme opinnäytetyössämme varhaiskasvatuksessa tapahtuvaan leikkitoimintaan, jota harjoitetaan yhdessä eri-ikäisten ja sitä kautta eri kehitysvaiheissa olevien lasten kanssa. Niinpä varhaiskasvatuksessa tapahtuvan leikin merkitysten hahmottaminen ja leikin kehityksellisten tavoitteiden ymmärtäminen lapsen ja lasten osallisuuden kannalta ovat hyvin tärkeässä osassa. Lapsen leikkimiseen liittyvien ominaisuuksien ja tarpeiden ohella lapsen kielelliset taidot karttuvat ikävuosien myötä, ja tällä on vaikutusta leikin aikana tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Siksi niin leikkiin kuin kielelliseen kehitykseen liittyvän teorian avaaminen on tärkeitä tässä teoriailuvussa.

Käymme tässä luvussa läpi lyhyesti leikin käsitteelliseen tason lisäksi läpi haasteita, jotka voivat vaikeuttaa kasvattajien liittymistä ja osallistumista varhaiskasvatuksen leikkitoimintaan. Nämä haasteet liittyvät puolestaan niin varhaiskasvatuskulttuurin rajoitteisiin ja yleisiin kulttuurisiin rakenteisiin, joista toivomme saavamme lisää tietoa kasvattajilta kyselymme kautta. Leikin merkityksen ja mukaansatempaavuuden ymmärtäminen taas liittyy leikin hahmottamiseen yleisinhimillisenä ilmiönä, joka saa yksilön irrottautumaan ohi-kiitäväksi hetkeksi arjen rakenteista ja rutiineista.

3.1 Leikin määritelmiä

Leikissä leikkijä luo kuvitteellisen tilanteen ja muokkaa omia toimintojaan tuon tilanteen pohjalta. Leikki edustaa mielikuvitusprosessia, jossa todelliset tilanteet saavat tuoreita ja vieraita sisältöjä eli uusia merkityksiä. (Hannu Heikkinen 2004: 51.) Leikille voidaan muodostaa Fergus P. Hughesin teorioiden pohjalta kolme erilaista kriteeriä: vapaa valinta, henkilökohtainen nautinto ja keskittyminen itse toimintaan tulosten sijaan. Leikillä ei ole vallan tai palkinnon saamisen kaltaisia ulkoisia motivaatioita, vaan leikki tarjoaa itses-

sään jo omat palkkionsa. Kun lapset leikkivät, he eivät ajattele aktiivisesti leikin tavoitteita, vaan lapset kiinnittävät huomion ensisijaisesti itse leikkimiseen. (Selda Aras 2015: 1173.)

Leikin ominaispiirteeksi voi lukea sen, että leikillä on ”hulluksi tekemisen” kyky, joka innostaa ja viihdyttää leikkijöitä. Leikki on sosiaalisista piirteistään huolimatta useiden ihmislähtöisten ja katsantokantojen ulkopuolella tapahtuvaa, raja-aitoja kaatavaa toimintaa. Ihmisen tietoisuudessa leikki koetaan toden vastakohtaksi, ”ei-todeksi”; vaikka leikki tapahtuukin tässä todellisuudessa, leikkijä irtautuu samaan aikaan todellisuudesta tilapäisesti rajatuksi hetkeksi. (Johan Huizinga 1944: 9–11.) Leikki voi kuitenkin hyvin olla ”koomillista” tai ainakin koomisen näköistä, vaikka leikin arvioiminen päältä päin onkin hämäävää: näin leikin mahdollisesti huvittava tai viihdyttävä ajatussisältö voidaan jättää kokonaan huomiotta ja keskittyä liiaksi leikin vähäeleiseen toimintaan. Leikki kaihtaa määritelmiä ja osoittaa tässä määrittelemättömyydessään oman ”syvällekäyvän itsenäisyytensä.” (Huizinga 1944: 14–16.)

Leikki on vapaata toimintaa, jonka vapaus on kuitenkin kyseenalaistettavissa nimenomaan kehityspsykologian osalta: esimerkiksi lapsella ei ole kehityksellisestä näkökulmasta vapautta leikkiä, sillä sisäänrakennettu vaisto kehottaa lasta leikkimään ja kehittämään samalla ruumiillisia ja henkisiä kykyjään. Lapsi leikkii myös siksi, että saa siitä hupia ja riemua, joihin tuo vapauden tunne ja kerääntyvä kokemus piiloutuvat. Sitä vastoin täysikasvuiselle ja vastuunalaiselle ihmiselle tarve leikkiä on kyllä olemassa, mutta leikin tarpeellisuus rakentuu leikin synnyttämän huvin varaan. Aikuinen leikkijä voi keskeyttää tai lopettaa leikin, eikä leikkiin ryhdytä esimerkiksi fyysisen välttämättömyyden takia. (Huizinga 1944: 17.)

3.2 Leikin kehityspsykologinen merkitys

Erilaiset leikit ohjaavat lasta toimintaan, joka jättää jälkiä tämän keskushermostoon mutta myös koulii lapsen taitoja ja kykyjä eri elämänvaiheissa. Kosketuksen ja läheisyyden varaan rakentuvat leikkilaulut ja sormileikit, tarttumisotteiden harjoitteluun ja objektien ominaisuuksiin perehdyttävät esineleikit sekä kielen ja kulttuuristen merkitysten sisältöjä avaavat jäljittelyleikit ovat pienen lapsen kehityksen kannalta oleellisessa roolissa. (Aili Helenius & Leena Lummelahki 2013: 14, 62–63, 69, 74, 87.)

Sosiaalisten, motoristen ja tiedollisten taitojen kehittyminen mahdollistaa sen, että leikkien sisällöt ja toteutustavat monipuolistuvat leikkijän varttuessa, mutta ikäkaudelle tyyppisten leikkien tuntemus auttaa aikuisia havainnoimaan lapsen leikkikäyttäytymistä, joka puolestaan heijastelee monipuolisesti yksittäisen lapsen senhetkistä kehitystä. Kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana lapsi leikkii eniten esineleikkejä tarttuen esineisiin ja kokeillen niiden ominaisuuksia. Näin lapsi saa palautetta esineiden ominaisuuksista, kuten äänen tuottamisesta tai liikkuvista osista; ensimmäisen ikävuoden loppupuolelta lähtien esinetoiminnot alkavat eriytyä niin, että lapsi alkaa hallita yksittäisiin esineisiin liittyviä käyttötapoja ja lopulta oppii yhdistelemään esineitä toisiinsa tarkoituksenmukaisilla tavoilla. (Timo Ahonen, Heikki Lyytinen, Paula Lyytinen, Jari-Erik Nurmi, Lea Pulkkinen & Isto Ruoppila 2014: 65–66.)

Heleniuksen ja Lummelahden (2013) määrittelemät jäljittelyleikit ja Ahonen et al. (2014) määrittelemät symboliset leikit nousevat pääosaan toisen ikävuoden alkupuolella. Varhaisissa symbolisissa leikeissä lapsi suuntaa toimintoja ensiksi itseensä esimerkiksi leikkimällä syövänsä tyhjistä lusikasta ja toisiin suuntautuvassa leikissä lapsi voi työntää palikoita kilpa-autoa jäljitellen eteenpäin, jolloin merkityksen antaja (lapsi) ja leikin kohde (lelu) erottuvat toisistaan. Leikin laajeneminen ulkopuolisiin kohteisiin, kuten vanhempiin tai uusiin leluihin, osoittaa lapsen kasvavaa pyrkimystä kommunikoida ja jakaa tunteita toisten kanssa. Toisaalta symboliset leikit ovat lapsen emotionaalisen kehityksen kannalta tärkeitä, kun lapsi voi muokata niissä todellisuutta omien halujensa ja kiinnostuksen kohteidensa mukaiseksi. (Ahonen et al. 2014: 66.)

Roolileikki on yksi leikin päämuodoista, ja siinä lapsi astuu vastavuoroisiin, roolinmukaisiin suhteisiin muiden, niin ikään omilla rooleissa vaikuttavien leikkijöiden kanssa. Muita sovellutuksia roolileikeistä ovat tunnetuista tarinoista ammentavat satuleikit ja draamalliset leikit, joissa osallistujat sitoutuvat sosiaaliseen yhteistoimintaan työskennellen yhdessä ja kommunikoiden keskenään. Toinen leikin päämuodoista on sääntöleikki, jonka antiin lapset alkavat perehtyä esikouluiän kynnyksellä. Sääntöleikillä on tietty tavoite, jota kohti lapset suuntaavat leikissä saatujen tehtävien ja roolien kautta. Aikuisen tehtävä on sääntöleikkiä ohjatessaan antaa leikkijöille ohjeita ja tukea leikkijöiden oppimista, oppimiskykyä ja itseohjautuvuutta. (Helenius & Lummelahti 2013: 93, 125, 128, 157, 159.)

Kolmevuotiaiden roolileikeissä suunnittelu on vielä vähäistä, ja lapset tarvitsevat usein apua roolitoimintojen toteuttamiseen. Sen sijaan esikouluikäiset suunnittelevat roolijakoa ja leikkivälineiden valintaa jo ennen leikin alkua, ja leikkiin käytetään entistä enemmän

aikaa. Roolileikkeihin liittyy uusien luovien aiheiden keksimisen sekä niistä neuvottelemisen ja sopimisen kaltaisia kuvitteellisia leikkejä, joiden taustalla vaikuttavat kuvitteelliset toiminnot rakentuvat sen varaan, että lapsella on kokemuksia ja ajatuksia leikin aiheesta. Viisivuotiaat lapset puolestaan kiinnostuvat kortti- ja lautapelien kaltaisista sääntöleikeistä ja niiden vuorottelevasta, tietyllä kaavalla etenevästä rakenteesta. (Ahonen et al. 2014: 67.)

Lapsen vuorovaikutukselliset taidot muuttuvat ja monipuolistuvat tämän varttuessa; sanaston nopea karttuminen sekä valmius sanojen taivuttamiseen ja lauseiksi yhdistämiseen ovat tunnusomaisia piirteitä leikki-ikäisen kielen oppimiselle. Alle vuoden ikäinen vuoden ikäinen lapsi jokeltelee monipuolisesti pyrkien kontaktiin toisten ihmisten kanssa eleiden kautta. 1–2-vuotiaan lapsen kieleen alkaa ilmaantua ensisanoja, ja sanasto karttuu yksilöllisesti muutaman sanan ja yli 200 sanan välillä. Lapsi kuitenkin ymmärtää tässä vaiheessa sanoja ja niiden merkityksiä enemmän kuin mitä itse pystyy käyttämään, ja lyhyiden toimintaohjeiden ja -kehotusten noudattaminen onnistuu. (Ahonen et al. 2014: 49.)

Sitä vastoin kolmevuotias opettelee innokkaasti uusia sanoja ja sanayhdistelmiä: puheessa on mukana sanoja eri sanaluokista sekä preesens- ja imperfektimuotojen käyttämistä. Nelivuotias puolestaan pystyy tuottamaan lähes kokonaan ymmärrettävää puhetta, jossa esiintyy kielto-, ja kysymyslauseita. Kielellinen tietoisuus laajenee ja lapsi kiinnostuu leikkilauluista ja -loruista. Viisivuotias lapsi taas hallitsee sanojen tavuttamisen ja lauseiden muodostamisen perussäännöt, ja sanojen ääntäminen on yleiskielen mukaista. Ilmaisut tarkentuvat ajan ilmaisuissa sekä paikan ja sijainnin kuvauksissa mutta myös tarinankerrontataidoissa. Kuusivuotias lapsi puolestaan hallitsee yli 10 000 sanaa. Lisäksi lapsen foneeminen tietoisuus kehittyy niin, että lapsi osaa havaita äänneeroja ja poistamaan sekä lisäämään äännteitä. Lapsen vuorovaikutuksen perustaidot alkavat olla hallinnassa niin, että tämä osaa vastata esitettyihin kysymyksiin, olla mukana vuoropuhelussa, pystyy keskittymään puheen seuraamiseen sekä osaa esittää kysymyksiä kuulemansa perusteella. (Ahonen et al. 2014: 49.)

3.3 Leikki varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on luoda pohjaa elinikäiselle oppimiselle. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista oppimista sekä toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön nojaavaa monipuolista pedagogista toimintaa mahdollistaen myönteisiä oppimiskokemuksia. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tunnistaa leikkiin kannustavassa varhaiskasvatussyksikössä leikkiä rajoittavat tekijät ja pyrkii kehittämään leikkiä edistäviä toimintatapoja ja -ympäristöjä. Tällöin yhteisössä kannustetaan luovuuteen, kekseliäisyyteen, mielikuvitukseen ja omaan ilmaisuun. Leikkiin kannustavassa työyhteisössä leikille annetaan aikaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 16, 30.)

Varhaiskasvatuksen oppimisen eri osa-alueita ovat ”kielten rikas maailma”, ”ilmaisun monet muodot”, ”minä ja meidän yhteisömme”, ”tutkin ja toimin ympäristössäni” sekä ”kasvan, liikun ja kehityn”. Näitä oppimiskokonaisuuksia vaativia taitoja tuetaan eri leikkien ja toiminnan kautta, jotka vahvistavat lapsen ymmärrystä itsestään ja omista kyvyistään. Leikit eivät ole varhaiskasvatusarjesta erillisiä toimintoja, vaan niitä yhdistellään ja toteutetaan sekä yksittäisen lapsen että lapsiryhmän mielenkiinnon mukaan. Varhaiskasvatuksessa tapahtuva pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden edistäen lasten oppimista, hyvinvointia ja laaja-alaista osaamista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 36, 42–46.)

Leikin havainnointi on tärkeä osa varhaiskasvatusta. Lasten tarkoituksien ja leikissä esittämien tulkintojen tunnistaminen muovaa kasvattajan interventiokeinojen ja -tapojen syntymistä – on helpompaa esimerkiksi rikastaa jo käynnissä olevia leikkiteemoja tai tarjota kokonaan uusia leikki-ideoita, kun kasvattaja on tietoinen lapsiryhmän kiinnostuksen kohteista ja toisaalta kulloisistakin kehitystarpeista. Lapset myös tuovat varhaiskasvatusarkeen oman leikkihistoriansa taitoineen ja tietoineen, joita lapset voivat hyödyntää leikin hyväksi yksinkertaisesti leikkimällä niin yksin kuin vertaisryhmässä. Havainnoinnin ja leikin edellysten luomisen lisäksi kasvattajan tulisi katsoa varhaiskasvatuksen tilanteita Carrie Lobmanin lainaten ”improvisoinnin linssin läpi”. Tuolloin kasvattajan työskentelyyn tulee improvisoinnin peruseräitä edustavia aloitteiden tekemistä ja niiden vastaanottamista. Tuolloin vastaanottavainen kasvattaja pystyy rakentamaan oman toimintansa sen varaan, mihin lapsi on sitoutunut omassa leikissään. Leikkitilanteessa siis tulee tavoitella kiehtovaa ja kiinnostavaa vuorovaikutusta, joka kumpuaa yhteisten aloit-

teiden tekemisestä ja vastaanottamisesta sen sijaan, että leikin tapahtumia pyritään välttämättä suuntaamaan ja ohjaamaan kohti ennalta määriteltyjä tavoitteita. (Marjatta Kalliala 2008: 52–53, 56–57, 61.)

3.4 Leikkiin liittyvät haasteet, jännitteet ja mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatustieteen oppimis- ja opettamiskäsitykset ovat muuttuneet niin, että aiempi didaktinen käsitys kasvattajista tiedon jakajina on muuttunut konstruktivistiseen suuntaan. Tällöin varhaiskasvatuksessa työskentelevät aikuiset ja olevat lapset rakentavat yhdessä tietoa ja luovat merkityksiä. Tämä näkemys luo perustaa lasten osallisuuden rakentamiselle ja sitä kautta lapsen oppimisen mahdollistamiselle. Lasten kokemukset omasta merkityksellisyydestä välittävät lapselle henkistä pääomaa omaan kyvykkyyteen ja positiiviseen minäkuvaan liittyen. Osallisuuden pedagogiikka rakentuu korostetun lapsilähtöisyyden sijaan aikuisen lapsiherkkyyden varaan. Tässä lapsiherkkyydessä aikuisen kyky aistia lasten aloitteita ja tilan salliminen lasten omille maailmoille ovat keskeisiä tekijöitä. (Eeva Hujala 2018: 7–8.)

Varhaiskasvatuksessa lasten osallisuus määritty ja muotoutuu jokaisessa vuorovaikutustilanteessa aina uudelleen, ja aikuisten toiminta päivittäisissä kohtaamisissa on lapsen osallisuuden kannalta erittäin ratkaisevaa. Kasvattajan tulee osata pysähtyä tietoisesti lasten viestien äärelle tulkitsemaan niitä ja ottamaan viestit huomioon yhteisen arjen rakennuspalikoina. Varhaiskasvatuksessa kasvattajien ensisijainen tulokulma kiinnittyy lasten oppimisen ja kehittymisen tukemiseen, mutta lapsen näkökulman asettaminen toiminnan lähtökohdaksi avaisi toimintaan uusia vuorovaikutteisia elementtejä, kuten leikkisyyttä ja lapsen tunnistamista ja tunnustamista keskustelukumppaniksi. Nimenomaan leikin kautta on mahdollista tavoittaa lapsen näkökulma ja tämän todellisuuteen kurkistaminen tunnetasoisien dialogien kautta. (Linda Nurhonen, Piia Roos & Eira Viitanen 2018: 84.)

Lapsi ei kuitenkaan pysty rakentamaan elinympäristöään tai välttämättä valitsemaan tarjolla olevista vaihtoehdoista omaan tilanteeseensa parhaiten sopivia ratkaisuja. Lapsen tarpeisiin vastaavan aikuisen läsnäolo ja saatavuus ovat välttämättömiä kulmakiviä lapsen oppimisen ja kehityksen kannalta. Varhaiskasvatuksessa toimivan aikuisen työ muodostuu mukaan kasvattajan ja hoivaajan yhdistelmäroolista – tässä kaksoisroolissa kas-

vattaja rakentaa lasten kanssa yhdessä arkea, jossa lapsi saa tarvitsemaansa tukea itsehallintansa kehittämiseen. Kasvattajan työtehtävien kirjo laajenee sen mukaan, mitä pienemmästä tai nuoremmasta lapsesta on kysymys, jolloin lapsen tarve hoivaan ja huolenpitoon kasvaa. Hoivatyöhön kuuluvat hygieniasta, turvallisuudesta ja emotionaalista hyvinvoinnista huolehtiminen. Kasvattajan roolissa korostuvat saatavilla olemisen, kuuntelemisen ja avustamisen kaltaiset toiminnot unohtamatta ajan ja tilan hallinnointia, mutta osan edellä mainituista asioista voi tarvittaessa jättää etenemään omalla painollaan tai lasten oman olemisen varaan. (Kalliala 2008: 16–17, 30, 52).

Kasvattajien omien kokemusten, käsitysten ja tulkintojen pohjalta syntyneet arvot ohjaavat kasvattajien omaa toimintaa leikin mahdollistajana ja rajoittajana voimakkaasti. Tutkimusten mukaan varhaiskasvatuksessa lapset haluavat ja toivovat, että kasvattajat osallistuisivat aktiivisesti heidän leikkeihinsä, mutta kasvattajat eivät välttämättä koe leikkiin osallistumista helpoksi tai realistiseksi. Kaikki kasvattajat eivät välttämättä miellä leikkimistä osaksi toimenkuvaansa tai sitten leikin pelätään vievän liikaa aikaa suunnittelu-työltä. (Liisa Ahonen 2017: 90–91.). Kasvattajien mahdollisesti kokema epävarmuus leikkiä kohtaan ei ole pelkästään huono asia. Nimenomaisesti lasten ominta tekemistä edustavaa ilmiötä eli leikkiä ja leikkimistä on hyvä lähestyä nimenomaan kyselevällä kunnioittavalla mielellä. Kasvattajat kuitenkin vaikuttavat leikin puitteisiin valiten ja määritellen leikin ajallisia mahdollisuuksia ja leikkivälineiden saatavuutta. (Kalliala 2008: 54.)

Lapsen ja aikuisen kasvattajan vuorovaikutussuhteen tunnistaminen ja tunnustaminen ovat tärkeitä, sillä niihin liittyy tärkeä kysymys kasvattajan käyttämästä vallasta. Mikäli aikuinen pyrkii kieltäytymään vallan käyttämisestä, rehellisen ja avoimen vuorovaikutuksen ehdot eivät täyty eikä hyvän kasvatuksen antaminen ole mahdollista. Kasvattajien vuorovaikutus lasten kanssa on ystävällistä mutta välineellistä ojentamista, kyselemistä, kehottamista, muistuttamista ja erilaisiin haavereihin reagoimista – tämä kuuluu rutiininomaiseen hoivaan, joka ei välttämättä aina rohkaise tai huomioi lasten omia aloitteita. (Kalliala 2008: 32-33, 259.)

Kasvattajien osallistuminen lasten leikkeihin on myös kiistanalainen asia ja se riippuu monista tekijöistä. Opettajien puuttuminen lasten leikkeihin voi vaikuttaa lasten mahdollisuuteen oppia virheistä sekä lasten luovaan ajatteluun ja ongelmanratkaisukykyihin. Opettajat ottavat erilaisia rooleja, kun he ovat tekemisissä lasten kanssa. Jokaisella roolilla on positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia lapsiin. Kun opettajat osallistuvat tukevasti ja tarkoituksenmukaisesti lasten leikkiin, heillä on avainrooli leikin edistämisessä. (Aras

2015: 1175.) Leikin välitön ohjaus eli leikin sisäiset interventiot lienevät kasvattajalle haastavimpia toteuttaa ja ajoittaa leikin aikana. Näillä interventioilla tarkoitetaan esimerkiksi innostavien kysymysten esittämistä, vihjeiden ja neuvojen jakamista sekä mukana leikkimistä. Leikin tilannekohtaisuus yhdistettynä tilanteiden ja leikin tarkoituksen mahdolliseen väärin tulkitsemiseen on haastava yhdistelmä, ja vilpittömän hyväntahtoiset interventioitoimet kääntyvät helposti itseään vastaan. Kasvattajat kuitenkin osallistuvat vapaamuotoisten leikkihetkien aikana ennen kaikkea askarteluun, pelaamiseen ja piirtelytuokioihin, mutta kuvitteluleikit jäävät usein ilman aikuisia osanottajia, jotka voivat kokea olonsa eri leikkirooleissa olonsa ”typeriksi ja eläytymiskyvyttömiksi.” (Kalliala 2008: 54–55.)

Kasvattajien ammatillinen kehittyminen ja oppiminen nousevat esille myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018), jossa korostetaan varhaiskasvatuksessa toimimista lasten ja henkilöstön muodostamana yhteisönä – oppivan yhteisön koetaan toimivan yhtenä toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavana periaatteena. Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin ja samalla ammatilliseen kehittymiseen esimerkiksi tavoitteiden ja tehtävien ja oman työn säännöllinen arviointi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 29.) Ammatillisen osaamisen ylläpitäminen ja kehittäminen oman toiminnan reflektointia myöten kuuluvat Talentian Sosiaalialan ammattihenkilön eettisten ohjeiden (2017) mukaan sosiaalialan ammattihenkilön velvollisuuksiin. (Talentia 2017: 49).

4 Tutkimuskysymys

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykseksi tarkentui se, millaisiksi varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokevat omat leikki- ja kohtaamistaitonsa; miten kasvattajien omat leikkikäsitykset ja -mieltymykset sekä oman varhaiskasvatusryhmän lasten ikäjakauma vaikuttavat kasvattajien tietoihin valintoihin leikkien sisältöjen ja leikki-interventioiden osalta?

Opinnäytetyömme tulee olemaan määrällinen tutkimus, jonka myötä selvitämme kyselylomakkeen avulla, miten eri-ikäisten lasten kanssa työskentelevien varhaiskasvattajien käsitykset ja mielipiteet leikistä mahdollisesti eroavat toisistaan ja minkälaisiksi eri-ikäisten lasten kanssa työskentelevät varhaiskasvattajat kokevat leikki- ja kohtaamistaitonsa. Määrällisen tutkimuksen ytimessä on tutkimusongelmaksi nostettu hypoteesi, joka ilmaistaan perustellun väitteen muodossa. Hypoteesi asetetaan ja muotoillaan aikaisempien tutkimusten, teorioiden ja mallien pohjalta, jolloin kyseessä on teoreettinen hypoteesi. Hypoteesin muodossa esitetty väite sisältää joko tutkimusongelmaa koskevan ennakoivan kysymyksen tai ratkaisun asioiden välisestä mahdollisesta yhteydestä. Hypoteesia testataan käytännön tutkimuksella vaikkapa kyselyn tai havainnoinnin muodossa. (Hanna Vilka 2007: 24.) Avaamme määrällisen tutkimuksen käsitteen tasolla sekä työvälineenä tarkemmin seuraavassa luvussa.

Hypoteesina tutkimuksellemme esitämme, että leikin toimiessa ammatillisena työ- ja kohtaamisvälineenä kasvattajan oma ammatillisuus näkyy jollain tavalla vastaajan leikkikäsityksissä ja -tavoissa. Leikkikäsitysten suhteen oletamme, että vastaajalla on hyvä käsitys leikin monimerkityksellisyydestä varhaiskasvatuksessa. Oletamme myös, että kasvattajat tiedostavat ainakin jossain määrin tekevänsä tietoisia valintoja leikkisisältöjen suhteen oman varhaiskasvatusryhmän lasten ikäjakauman mukaan. Leikillinen kohtaaminen ja kasvattajien oma-aloitteinen leikkiin tarjoutuminen ja ryhtyminen saattavat kuitenkin vaihdella jossain määrin, sillä kasvattajien joukkoon mahtuu erilaisia persoonia ja sitä kautta erilaisia työskentely- ja kohtaamistapoja. Oletamme myös, että varhaiskasvatusryhmien lasten ikäjakauma ja kehitystarpeet vaikuttavat esimerkiksi siihen, kuinka paljon he tarvitsevat kasvattajien läsnäoloa ja väliintuloja leikkitalanteisiin.

5 Tutkimusmenetelmät ja teorian operationalisointi

5.1 Määrällisen tutkimuksen toteuttaminen ja aineiston kerääminen

5.1.1 Määrällinen tutkimus ja kyselylomake tutkimusvälineenä

Määrällinen tutkimus on muuttujien välisistä suhteista ja eroista yleisen kuvan antava tutkimusmenetelmä. Muuttujalla tarkoitetaan henkilöä koskevaa ominaisuutta, toimintaa tai asiaa, kuten mielipidettä, sukupuolta tai ikää. Määrällisen tiedon hankkimiseen käytettäviä tiedonhankintavälineitä eli mittareita taas voivat olla esimerkiksi kysely- ja haastattelulomakkeet. Mittaamisella tarkoitetaan erilaisten ihmiseen liittyvien asioiden, ominaisuuksien ja ilmiöiden määrittämistä mitta-asteikoille, jonka avulla tutkija puolestaan ryhmittelee tai järjestää tutkittavat muuttujat. Määrällinen tutkimusmenetelmä mittareineen tarkastelee kerättyä tietoa numeerisesti niin, että tutkittavia asioita ja niiden ominaisuuksia käsitellään yleisesti kuvaillen numeroiden avulla. Määrällistä tutkimusta tekevä tutkija kerää tutkimustietoa numeroina tai ryhmitellen aineistoa numeeriseen muotoon, josta hän esittää ja selittää oleellisimpia osia sanallisesti kuvaillen, kuinka asiat liittyvät yhteen tai eroavat toisistaan. Määrällisen tutkimuksen avulla voidaankin selvittää, kuinka moni vastaajista on valinnut tietyn vaihtoehdon, miten usein jokin asia ilmenee tai tapahtuu ja kuinka paljon asiat vaikuttavat toisiinsa. (Vilka 2007: 13–14,16, 44.)

Määrällisen tutkimuksen taustalla on niin sanottu realistinen ontologia, jonka mukaan todellisuus rakentuu objektiivisesti todettavissa olevista tosiasioista (Pirkko Hirsjärvi 1997: 137). Määrällinen tutkimus pyrkii löytämään säännönmukaisuuksia aineistosta sekä rakentamaan, selittämään ja uudistamaan aiempia teorioita ja teoreettisia käsitteitä. Määrällisessä tutkimusprosessissa teorian rooli korostuu työjärjestyksessä, jossa edetään teoriasta käytäntöön eli kyselyyn, haastatteluun tai havainnointiin. Tämän jälkeen siirrytään tulosten tulkitsemisen pohjalta teorian analyysiin. (Vilka 2007: 25.)

Määrällinen tutkimus pyrkii esimerkiksi selittämään, kuvaamaan, kartoittamaan tai vertailemaan ihmisiä koskevia asioita ja ominaisuuksia. Selittävän tutkimuksen avulla tutkija pyrkii antamaan tutkittavasta asiasta perusteltua lisätietoa tai esittämään asian taustalla

vaikuttavia syitä. Selittävän tutkimuksen tavoitteena on tehdä tutkitusta asiasta selkeämpi ja ymmärrettävämpi avaamalla sitä, kuinka tapahtumat, käsitykset ja mielipiteet liittyvät toisiinsa tai eroavat toisistaan. Kuvailevassa tutkimuksessa puolestaan tutkija esittelee ilmiön tai asian keskeiset, näkyvimvät ja kiinnostavimmat piirteet. Kartoittavan tutkimuksen tavoitteena taas on etsiä uusia näkökulmia avaamalla tarkasteltavasta aiheesta kertovaa kirjallisuutta sekä kehittämällä hypoteeseja. Vertailevan tutkimuksen tavoite taas on vertailla samanlaisia ihmisiä koskettavia ilmiöitä eri paikoissa tai eri aikoina niin, että tarkasteltavaa asiaa voitaisiin ymmärtää paremmin niin. Ennustavan tutkimuksen avulla voidaan taas hakea tietoa ihmistä koskevan asian tai luontoa koskevan ilmiön ilmenemismuotoja tai seurauksia. (Vilka 2007: 19–22.) Luokittelemme varhaiskasvattajien omiin leikki- ja kohtaamistaitoihin perehtyvän kyselytutkimuksemme selittäväksi tutkimukseksi, sillä pyrimme sen avulla selvittämään, miten eri-ikäisten lasten kanssa työskentelevien varhaiskasvattajien käsitykset ja mielipiteet leikistä mahdollisesti eroavat toisistaan ja minkälaisiksi eri-ikäisten lasten kanssa työskentelevät varhaiskasvattajat kokevat leikki- ja kohtaamistaitonsa.

Määrällisen tutkimuksen aineistoille on tyypillistä, että vastaajien määrä on usein suuri. Mahdollisimman suuri otos kuvaa parhaiten perusjoukossa vallitsevia mielipiteitä, asenteita tai kokemuksia tutkittavasta asiasta. Määrällisessä tutkimuksessa ihmisyksilö voi olla havaintoyksikkönä haastava useine eri rooleineen, joissa toimiminen vastuineen vaikuttaa vastaamiseen. Toisaalta taas määrällisessä tutkimuksessa usein oletetaan, että vastaaja vastaa yksiselitteisesti tietystä tutkijan ennakoimasta roolista tai näkökulmasta. (Vilka 2007: 17, 74–75.)

Kysely on aineiston keräämisen tapa, jossa kysymysten määrä ja muoto on vakioitu niin, että kaikilta kyselyyn osallistuvilta kysytään samat asiat samassa järjestyksessä unohtamatta samalla tavalla tapahtuvaa osallistumista. Kyselylomaketta käytetään silloin, kun yksilö on havaintoyksikkönä mielipiteineen, asenteineen, ominaisuuksineen tai tapoineen käyttäytyä. Kyselyn voi toteuttaa sekä paikan päällä tapahtuvana vastaamistilanteena että netissä. Kysely soveltuu aineiston keräämisen tavaksi silloin, kun tutkittavia on paljon ja he ovat hajallaan. Kyselyn avulla voidaan myös tutkia hyvin henkilökohtaisiakin asioita, kuten vastaajien koettua terveyttä tai kulutukseen liittyviä asioita. (Vilka 2007: 27–28.) Olemme päätyneet verkkokyselyn toteuttamiseen korona-ajan tuomien haasteiden myötä, kun paikan päälle tehdyt vierailut varhaiskasvatusyksiköihin eivät olisi luonnollisesti tai turvallisesti toteutettavissa. Aikomuksenamme on jakaa verkkokyselyymme johtavaa linkkiä Helsingin kaupungin eri varhaiskasvatusyksiköissä, joiden

työntekijät voivat täyttää kyselylomakkeen netissä työpäivän aikana. Käymme alaluvussa 5.2. läpi tarkemmin tutkimukseemme osallistuvien ryhmien oletettuja ominaisuuksia ja miksi olemme kiinnostuneita heidän vastauksistaan.

5.1.2 Aineiston käsittelemisestä

Määrällisessä tutkimuksessa saatuja tuloksia analysoitaessa pyritään löytämään kausaalisuutta tulosten ja teorian välillä eli syy–seuraussuhteita sillä oletusarvolla, että jokin taustatekijä johtaa yleistäen tietynlaisiin seurauksiin. Määrällisessä tutkimuksessa asioiden välisen yhteyden löytäminen ei siis itsessään riitä, vaan aineistossa ilmenevät säännönmukaisuudet ja lainalaisuudet kertovat asioiden välisistä suhteista. (Vilkkä 2007: 23, 42.) Aineiston käsittely alkaa, kun kyselyllä kerätty aineisto on koottu ja aineisto sekä tarkistetaan että tallennetaan sellaiseen muotoon, että sitä voidaan tutkia numeraalisesti taulukko- tai tilasto-ohjelman avulla. Tutkimusaineistoa aletaan käydä läpi silloin, kun aineiston keräämisen määräaika on umpeutunut. (Vilkkä 2007: 106–107.)

Sanallisten tulosten esittämisen tarkoituksena on hahmottaa tuloksia ja pohtia niiden merkityksiä myös tutkimusongelman kannalta; tutkijan tulee siis selittää ja avata tuloksia, jotta niiden sisältö ja laatu tulevat lukijalle ymmärrettäviksi. Tuolloin tutkija vertailee tuloksia oman ammatti- ja tieteenalansa malleihin, teorioihin, tutkimustuloksiin ja perinteisiin, joiden pohjalta tutkija tekee tuloksista johtopäätökset, jotka esitetään sanallisesti. Näissä johtopäätöksissä tutkija ennakoi tulosten merkitystä laajemmin niin omalla tutkimusalueella kuin yhteiskunnallisestikin. (Vilkkä 2007: 147.)

Määrällisiä tuloksia esitetään tekstimuodon lisäksi taulukoin, kuvioin tai tunnusluvuin. Taulukko soveltuu tulosten esitystavaksi silloin, kun numerotietoa on paljon ja sitä halutaan esittää yksityiskohtaisesti; kuvioita taas voidaan käyttää silloin, kun halutaan tuottaa nopeasti luettavaa tietoa, yleiskuva tulosten jakaumasta tai havainnollistaa tiedon laadullisia ominaisuuksia. Tunnusluvut taas toimivat silloin, kun tarkoitus on esittää yhtä lukua koskevaa informaatiota eli keskiarvon ja hajontaluvun kaltaisia ominaisuuksia. Taulukot, kuviot ja tunnusluvut havainnollistavat tekstiä ja lisäävät sen ymmärrettävyyttä, ja keskeisimmät tulokset olisikin syytä esittää taulukoin ja kuvioin. (Vilkkä 2007: 135.)

Graafinen esittämistapa on tehokas kuvioiden vaikuttavuuden ansiosta, sillä ne antavat lukijalle helposti tulkittavan kuvan tulosten yleisestä jakaumasta. Pylväskuviolla eli pylväsdiagrammilla esitetään havaintojen määrää. Muuttujia kuvaavat pylväät ovat toisistaan selkeästi erottuvia kuvioita, koska ne edustavat toisistaan riippumattomia luokkia. Muita graafisia esittämistapoja ovat suhteellisia osuuksia avaavat piirakkakuviot eli sektoridiagrammit sekä viiva- ja aluekuviot, jotka esittävät esimerkiksi tutkittavan pituuden ja painon kaltaisia jatkuvia muuttujia väliarvoineen. (Vilkkä 2007: 138–140, 142, 145.)

Avaamme opinnäytetyömme kuudennessa luvussa kyselystä saamiamme tuloksia, joiden vastausjakaumat esitämme sanallisten kuvausten lisäksi graafisessa muodossa pylväskuvioina. Olemme valinneet pylväät graafiseksi esitystavaksi, sillä ne ovat Vilkkaa (2007) mukaillen toisistaan selkeästi erottuvia kuvioita edustaessaan toisistaan riippumattomia luokkia (Vilkkä 2007: 138–140), joita aiomme erotella tulosten pohjalta neljä ryhmää. Jaamme vastaajat neljään eri ryhmään sen perusteella, minkäikäisten lasten kanssa he ovat ilmoittaneet työskentelevänsä varhaiskasvatuksessa, sillä hypoteesissämme oletamme taustateorioiden pohjalta, että lapsen ikä ja kehitystaso vaikuttavat kasvattajan leikkikäsityksiin ja tapoihin hyödyntää leikkiä varhaiskasvatuksessa.

Kyseessä on siis Vilkan (2021) mukaan ristiintaulukointi, jonka avulla voidaan etsiä kahden tai useamman muuttujan välisiä riippuvuuksia; riippuvuus taas tarkoittaa sitä, että yksi muuttuja vaikuttaa toiseen muuttujaan. Ristiintaulukoinnissa havaintojen määrät kannattaa muuttaa prosenttiluvuiksi silloin, kun tuloksia käsitellään sanallisesti, jotta havaintojen määrät ovat luettavia ja havainnollisia. (Vilkkä 2021: 145–146.) Niinpä tuloksia sanallisesti esittäessämme ja läpikäydessämme opinnäytetyön seitsemännessä luvussa aiomme esittää prosentuaalisesti, kuinka suuri osa esimerkiksi viisivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista on vastannut lapsen tehneen leikkialoitteen ennen viimeisimmän leikkitalanteen alkamista.

Itse kyselylomakkeen aiomme toteuttaa Metropolian E-lomake-työkalulla, johon tulleet vastaukset aiomme erotella ja laskea siirtämällä vastauslukemat Excel-taulukko-ohjelmaan tulosten läpikäyntiä varten. Opinnäytetyössämme kuudennessa ja kyselyn tuloksia esittelevässä luvussa olevat pylväskuviot on niin ikään toteutettu E-lomakkeella saamiemme tilastojen pohjalta, joiden pohjalta luodut pylväät olemme siirtäneet kuvatiedostoina opinnäytetyöpohjaan.

5.2 Tutkimukseen osallistujat

Alun perin ajatuksenamme oli ollut toteuttaa verkkokysely Helsingin kaupungin päiväko-deissa Läntinen varhaiskasvatusalue 2:lla ja Kaakkoisella varhaiskasvatusalueella niin, että kyselymme toteuttamiseen jo suostuneet varhaiskasvatusalueiden johtajat olisivat jatkaneet verkkokyselyymme johtavaa linkkiä alueensa työryhmille. Olimme ottaneet alustavasti yhteyttä kyseisten varhaiskasvatusalueiden johtoon ja he olivat alustavasti suostuneet jakamaan kyselyymme johtavaa linkkiä omien alueidensa varhaiskasvatus-yksiköissä, joissa varhaiskasvatuksen henkilöstö olisi vastannut kyselyyn ilman lähikon-taktin muodostamista meidän kanssamme. Olisimme mahdollistaneet kyselyyn osallis-tumisen anonyymisti, jotta asiakassuhteen luottamuksellisuus ei vaarantuisi salassapi-tovelvollisuuteen kuuluvan vaitiolovelvollisuuden niin ikään vaarantuessa (Talentia 2017: 38); kun emme kysyisi vastaajalta tarkemmin tämän varhaiskasvatusyksikön nimeä, vas-tausten perusteella viisivuotiaiden varhaiskasvatusryhmässä työskentelevää varhais-kasvatuksen opettajaa ei voisi yhdistää tietyssä varhaiskasvatusyksikössä toimivaan, samanikäisistä lapsista koostuvan ryhmän varhaiskasvatuksen opettajaan.

Suunnitelmissamme oli saada kyselymme vastaajiksi alaluvussa 2.2. esittelemiemme ammattinimikkeiden edustajia eli varhaiskasvatusryhmien arki- ja leikkikulttuurista omalla toiminnallaan ja persoonallaan vastaavia kasvattajia: varhaiskasvatuksen ope-tajia, varhaiskasvatuksen erityisopettajia, lastenhoitajia ja erityisavustajia. Mielestämme näiden ryhmien edustajien näkemykset antaisivat leikistä ja leikkitilanteiden toteutumisesta joukon erilaisia näkemyksiä eri positioista. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhais-kasvatuksen erityisopettaja vastaavat varhaiskasvatustoiminnan ja arjen suunnittelemi-sesta sisällöllisten ratkaisujen turvin, ja he tuntevat myös lapsiryhmän jäsenten tarpeita niin kehityksellisestä kuin yksilöllisestäkin näkökulmasta (Opettajana varhaiskasvatuk-sessa ja esiopetuksessa n.d.). Lastenhoitajan näkökulma liittyy vahvemmin arjen toimin-tojen ja leikin ohjaamiseen (Lastenhoitajana varhaiskasvatuksessa 2019: 2), ja on kiin-nostavaa saada selville heidän kauttaan näkemyksiä leikin ohjaamisesta, leikin mahdol-listamisesta ja leikki-interventioiden tekemisestä. Erityisavustajan työtehtävät taas pai-nottuvat lapsen ohjaus ja auttaminen itsenäisen toiminnan tukemiseen (Suomen lasten-hoitoalan liitto SLaL ry n.d.), mikä taas kiinnostaa meitä siksi, että erityisavustajat joutu-vat tekemään varhaiskasvatusarjessa valintoja leikkitilanteiden lisäksi monessa muus-sakin käänteessä sen suhteen, miten paljon he tietoisesti vaikuttavat leikkiin omalla läs-näolollaan tai puuttuvat hitaasti etenevään leikkiin. Uskoimme, että näiden neljän vas-

taajaryhmään kuuluvien ja eri-ikäisten lasten kanssa työskentelevien kasvattajien näkemysten kautta saisimme kiinnostavia poimintoja ja ilmiöitä näkemysten selvittämisen ja niiden analysoinnin kautta. Emme kysy kyselyssämme vastaajilta tämän ammattiryhmän lisäksi tarkempia tunnistetietoja, jotta vastaajien varhaiskasvatustyksiköt ja sitä kautta varhaiskasvatuserhmät eivät olisi tunnistettavissa kyselyn vastausten perusteella.

Lokakuun 2020 alussa Helsingin kaupunki kuitenkin lakkasi ottamasta koronatilanteen takia tutkimuslupahakemuksia vastaan liittyen loppu- ja opinnäytetöiden tekemiseen ja toteuttamiseen varhaiskasvatustyksiköissä. Tämä käänteen myötä jouduimme pohtimaan kyselyn järjestämistä ja kohdentamista uudestaan, ja tulimme siihen tulokseen, että toteutamme itsenäisesti verkkokyselyn keräten itse siihen vastaajat. Käymme Pohdinta-luvussa tarkemmin läpi tämän suunnitelmanvaihdoksen aiheuttamia muutoksia kyselymme tulosten luotettavuuden arvioinnissa.

Järkeilimme, että saamme ulottuvillemme ainakin mahdollisimman aktiiviset vastaajapoolit, sillä kuulumme Facebookissa *Sosionomi AMK varhaiskasvatuksessa* - ja *Ei leikkirahaa. Naisvaltaiset alat pois palkkakuopasta* -yhteisöryhmiin, joissa varhaiskasvatuksessa työskentelevät sosiaalialan ammattilaiset käyvät aktiivista keskustelua alasta, varhaiskasvatusarjesta ja myös varhaiskasvatuksen opinnoista. Päädyimme julkaisemaan kyselymme Helsingin kaupungin linjauksen jälkeen näissä kahdessa sosiaalisen median ryhmässä siksi, että ryhmien keskusteluiden perusteella ainakin aktiivisimmat jäsenet ovat vahvasti uudistusmielisiä varhaiskasvatuksen ammattilaisia, joiden voisimme olettaa keskustelujen runsauden ja ajoittaisen syvyydenkin perusteella pystyvän reflektoidaan omaa toimintaansa ja omaa rooliaan varhaiskasvatusarjessa.

Ei leikkirahaa. Naisvaltaiset alat pois palkkakuopasta -ryhmä on yli 17 000 Facebook-käyttäjän kokoinen julkinen Facebook-ryhmä, jonka tavoitteena on ”nostaa naisvaltaisten alojen palkat oikeudenmukaiselle tasolle (Ei leikkirahaa. Naisvaltaiset alat pois palkkakuopasta n.d.). *Sosionomi AMK varhaiskasvatuksessa* -ryhmä on yksityinen, yli 5000 käyttäjän Facebook-ryhmä, joka määrittelee olevansa areena keskusteluille ”varhaiskasvatuksesta sekä alan ajankohtaisuuksista, kehitetään käytäntöjä, pohditaan sosionomien asemaa vakassa [varhaiskasvatuksessa], jaetaan osaamista sekä työhön kuuluvaa tietoa ja taitoa” (Sosionomi (AMK) varhaiskasvatuksessa n.d.). Oletamme ryhmään jaetun kyselymme herättävän potentiaalisten vastausten mielenkiinnon, sillä kyselymme aihe on lähellä kummankin ryhmän itse sanoittamia tavoitteita ja mielenkiinnon kohteita. ”Ei leikkirahaa” -ryhmän jäseniä aihe saattaisi kiinnostaa sikäli, että lähdemme selvittämään

vastaajien leikkikäsityksiä ja sitä kautta tuomaan esille kasvattajia näkemyksiä siitä, minkälaista työskentely varhaiskasvatuksessa on ja miten antoisaa mutta intensiivistä lasten kanssa leikkiminen ja heidän kohtaamisensa voikaan olla. ”Sosionomi AMK varhaiskasvatuksessa” -ryhmän jäseniä taas voi kiinnostaa vastata kyselyymme oman ammattidentiteetin ja työskentelytapojen pohtimisen ja itsereflektoinnin myötä. Marraskuun 2020 puolivälissä julkaisimme kyselyymme johtavan linkin lyhyellä saatetekstillä (kts. Liite) kummassakin Facebook-ryhmässä. Toteutamme opinnäytetyömme ilman työelämäkumppania, ja esittelemme kyselystä saamamme ja analysoimamme tulokset elokuussa 2021 Metropoliasa varhaiskasvatuspolulla opiskeleville sosionomiopiskelijoille sekä Metropolian avoimen ammattikorkeakoulun varhaiskasvatusopiskelijoille.

5.3 Teorian operationalisointi eli kyselyn taustalla olevat teoriat

Määrällisessä tutkimuksessa teoreettiset käsitteet ovat erittäin keskeisessä asemassa, sillä niiden avulla tutkija voi muodostaa säännönmukaisuuksia eri asioiden, ilmiöiden ja piirteiden välille. Palvelun laadun, hyvinvoinnin, roolin tai sosiaalisen pääoman kaltaiset käsitteet ovat teoreettisia käsitteitä, kun taas konkreettiset käsitteet ovat arkikielessä esiintyviä määreitä, jotka ovat muotoutuneet ihmisten havaintojen ja kokemusten pohjalta. Määrällisessä tutkimuksessa yritetään saavuttaa vastaavuutta teoreettisten ja konkreettisten käsitteiden välillä niin, että sekä tutkittava että tutkija ymmärtäisivät tutkimuslomakkeen kysymykset samalla tavalla. (Vilkkä 2007: 26.)

Operationalisoinnin ensimmäisessä vaiheessa tulee hahmotella tutkimuksessa käytettyjä käsitteitä, minkä jälkeen käsitteet tulee purkaa kyselytutkimuksen kysymyksiksi ja niiden vastausvaihtoehdoiksi – tämän prosessin avoin esittäminen antaa lukijalle mahdollisuuden arvioida mittareiden luotettavuutta ja sitä, mittaako käytetty mittari tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia asioita (Vilkkä 2007: 38). Olemme määritelleet opinnäytetyömme kolmannessa luvussa teorian pohjalta leikin käsitettä, sen merkitystä varhaiskasvatuksessa sekä työväliseen kasvattajan ja lapsen välillä. Tässä luvussa pyrimme tekemään operationalisointiprosessia läpinäkyväksi avaamalla sitä, miten ja millä perusteella olemme muodostaneet kyselylomakkeemme kysymykset ja valinneet niille tietyt vastausvaihtoehdot. Käymme kyselylomakkeen kysymykset (kts. Liite) hyödyntämiämme taustateorioita myöten läpi kyselylomakkeen osa kerrallaan.

5.3.1 Leikki-osion kysymysten taustateoriat

Kyselymme ensimmäisessä osiossa kysymme vastaajalta tämän ammattinimikettä eli työskenteleekö vastaaja varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen opettajan, lastenhoitajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan, erityisavustajan vaiko opiskelijan positioista käsin. Tarkoituksenamme on tässä vaiheessa saada vastaaja pohtimaan heti kyselyn alussa omaa asemaansa ja sitä kautta vaikutusmahdollisuuksiaan varhaiskasvatusarjen suunnitteluun ja hallintointiin. Oman työmme kannalta olisi kiinnostavaa saada oman ryhmänsä lapsia tuntevilta ja ryhmän toimintaa suunnittelevilta ammattilaisilta näkemyksiä leikistä ja sen merkityksestä omassa työssään.

Näin ollen olisimme kiinnostuneita saamaan vastauksia ennen kaikkea varhaiskasvatuksen opettajilta ja varhaiskasvatuksen erityisopettajilta, jotka ovat päävastuussa varhaiskasvatusryhmän mutta myös yksittäisen lapsen opetuksesta ja kasvatuksesta suunnitella ja varhaiskasvatussuunnitelmien laatimista myöten (Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa n.d.). Leikkejä ja muiden toimintoja ohjaavien lastenhoitajien (Lastenhoitajana varhaiskasvatuksessa 2019: 2) ja lapsen ohjauksesta, auttamisesta ja itsenäisen toiminnan tukemisesta vastaavien erityisavustajien (Suomen lastenhoitoalan liitto SLaL ry n.d.) näkemykset taas kiinnostaisivat meitä valottaessaan enemmän sitä, mitä tapahtuu arjen muuttuvissa leikki- ja kohtaamistilanteissa. Tämän kysymyksen tavoitteena on virittää vastaaja pohtimaan omaa arkeaan työkuvansa ja toimijuutensa kautta. Olemme valinneet kysymyksen vastausvaihtoehdot työkokemustemme perusteella varhaiskasvatuksesta ja siitä, mitkä ammattikunnat ovat mukana varhaiskasvatusarjen pyörittämisessä ja toteuttamisessa.

Leikki-osion toisessa kysymyksessä kysymme vastaajilta sitä, minkäikäisiä lapsia heillä on varhaiskasvatusryhmässään – vastausvaihtoehtoina ovat ikäjakaumat ikävuosien mukaan ”1–2”, ”3–4”, ”5” ja ”6”; tässä kohdassa voi valita vastausvaihtoehdoksi ainoastaan yhden kohdan. Kysymme lapsiryhmän ikäjakaumaa siksi, koska lasten kanssa vuorovaikuttamiseen liittyvää haastavuuden tunnetta voi olla vahvistamassa Kallialan mukaan se, minkäikäinen lapsi on ja kuinka paljon hän tarvitsee aikuista, jonka työnkuva laajenee hoivatyön puolelle sen mukaan, mitä nuorempi lapsi on. (Kalliala 2008: 30). Leikki-ikäisen lapsen kielen oppimista luonnehtivat sanaston nopean karttumisen kaltaiset ilmiöt ja foneemisen tietoisuuden kehittyminen, mikä kehittää lapsen valmiutta sanojen taivuttamiseen ja lauseiksi yhdistämiseen. (Ahonen et al. 2014: 49.)

Leikki-osion kolmannessa ja neljännessä kysymyksessä tiedustelemme vastaajien näkemyksiä omasta leikkiroolista sekä leikin koetusta merkityksestä varhaiskasvatuksessa. Kolmannessa kysymyksessä vastausvaihtoehtoina ovat ”leikin rikastaja”, ”leikin mahdollistaja”, leikin ohjaaja” sekä ”luotettava aikuinen”, ja näistä vastaaja voi valita vain yhden vaihtoehdon. Tämä kysymys nivoutuu yhteen Hujalan (2018) ajatukseen siitä, että varhaiskasvatustieteen käsitykset oppimisesta ja opettamisesta ovat muuttuneet kasvattajan roolin kannalta sosiokonstruktivistiseen suuntaan, jolloin tietoa ja merkityksiä luodaan yhdessä aikuisen ja lapsen kanssa (Hujala 2018: 7–8). Tällöin taas aikuisen kyky lasten aloitteiden huomaamiseen ja lasten oman tilan sallimiseen ovat vahvasti keskiössä.

Tämä kysymys vaihtoehtoinen on herättelemässä vastaajaa pohtimaan omaa toimintaa ja osallistumista leikkitalanteiden käynnistämiseen ja kannatteluun. ”Leikin rikastaja” -vaihtoehdon olemme mieltäneet tarkoittamaan esimerkiksi uusia ideoita esittävää ja uusia leluja tarjoavaa aikuista, kun taas ”leikin mahdollistaja” puolestaan järjestää varhaiskasvatusarkeen leikkihetkiä ja pyrkii suunnittelemaan varhaiskasvatusympäristöä niin, että vapaammat leikkihetket onnistuisivat.

Leikin ”rikastamiseen” taas liittyvät konkreettisten leikkivälineiden järjestäminen ja leikin suunnan yllättävä muuttaminen ”lennosta”. Nämä puolestaan kytkeytyvät Kallialan (2008) mukaan Carrie Lobmanin näkemykseen siitä, että kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus saa loppusilauksensa silloin, kun kasvattaja malttaa tarkastella tilannetta ”improvisoinnin linssin läpi”, jolloin kasvattaja voi ohjata omaa ja lapsen toimintaa lapselta saatujen aloitteiden mukaan yllättäviin suuntiin. Aloitteiden tekeminen, niiden vastaanottaminen ja yllättävillä tavoilla yhdisteleminen ovat improvisoinnin peruseräitä, jotka vastaanottavainen kasvattaja osaa ottaa mukaan omaan toimintaansa. (Kalliala 2008: 56–57.)

Ajatus leikin ”mahdollistamisesta” taas liittyy Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) esittämään toimintaedellytykseen siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstö osaa tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä pyrkien kehittämään leikkiä edistäviä toimintatapoja ja -ympäristöjä niin, että työyhteisössä kannustetaan leikkiin ja annetaan leikille aikaa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 30). Ahosen (2017) mukaan lasten toivomukset esimerkiksi siitä, että kasvattajat osallistuisivat heidän leikkeihinsä, sillä kaikki kasvattajat eivät välttämättä miellä leikkimistä toimenkuvaan kuuluvaksi tai sen ajatellaan vievän resursseja varsinaiselta suunnittelutyöltä (Ahonen 2017: 90–91). Näin ollen

leikin ”mahdollistajuuteen” liittyy kysymys siitä, miten vahvasti kasvattajan omat teot ja läsnäolo vaikuttavat varhaiskasvatusryhmän leikkikulttuuriin.

”Leikin ohjaajalla” taas olemme tavoitelleet hivenen etäisempää suhtautumista yksittäiseen lapseen esimerkiksi polttopallon tai valokuvasuunnistuksen kaltaisten aktiviteettien järjestämisessä, kun lapsiryhmää ohjataan ja rohkaistaan toimimaan joko isompana porukkana tai useampana pienryhmänä. Leikin ohjaamisen liittyvät tilanteet edellyttävät kasvattajan vallan käyttämistä ja toisaalta myös hetkiä, joina tekemisen etenemisen voi jättää lasten itsensä varaan. Mikäli kasvattaja kieltäytyy kokonaan vallan käyttämisestä, rehellisen ja avoimen vuorovaikutuksen ehdot eivät täyty. (Kalliala 2008: 20, 24–25.) Leikin ohjaaminen vaatii siis tilannetajua ja pelisilmää siihen, minkälaista tukea ja ohjausta ryhmä tarvitsee ja miten mahdollisesti leikistä ulkopuolelle jäämässä olevat lapset huomioitaisiin ja saataisiin mukaan yhteiseen tekemiseen.

”Luotettava aikuinen” taas viittaa leikkiä sivusta seuraavaan, etäisemmin suhtautuvaan kasvattajaan, jolta voi kuitenkin käydä pyytämässä apua esimerkiksi riitatilanteissa tai muissa ongelmissa. Luottamuksen ja läsnäolon kaltaiset teemat kytkeytyvät vahvasti turvallisuuden tunteeseen, joka puolestaan on Kallialan (2008) mukaan hygienian ja emotionaalisen hyvinvoinnin ohella yksi hoivatyön kulmakivistä. Kalliala nostaa esille lähellä olevan aikuisen merkityksen tilanteissa, joissa itsenäisesti leikkivät pienemmät lapset käyvät välillä hakemassa kontaktia tutun kasvattajan sylissä ja sitten palaavat leikkimään itsekseen (Kalliala 2008: 51.)

Leikki-osion neljännessä ja viimeisessä kysymyksessä pyydämme vastaajia valitsemaan kolmesta määritelmästä leikkiä parhaiten luonnehtivan vaihtoehdon; onko leikki vastajan mielestä ”lasten työtä”, ”lasten oma juttu” vaiko ”keskeinen työväline varhaiskasvatuksessa”? Tuo ”lasten työ” -vaihtoehto viittaa vanhaan sananlaskuun siitä, että leikki olisi lasten työtä; mielestämme tämä fraasi taas on tulkittavissa tässä kontekstissa niin, että leikki on lasten keskeinen kehitystehtävä, jonka harjoittamiseen tulee antaa aikaa ja virikkeitä. Helenius ja Lummelahti (2013) luonnehtivat leikin ohjaavan lasta toimintaan, josta jää jälkiä lapsen keskushermostoon unohtamatta taitojen ja kykyjen kehittymistä (Helenius ja Lummelahti 2013: 14). Oman tulkintamme mukaan leikin nimittäminen työksi kuitenkin viittaa siihen, että lapsella on aktiivinen, luonteva ja rutinoitunut suhde leikkiin ja että lapsi harjoittaa leikkimistä päivittäin. Haluamme tällä kysymyksellä selvittää sitä, kokevatko tämän vastausvaihtoehdon valitsevat kasvattajat leikin liittyvän lapsen kehitykseen kokonaisvaltaisesti.

"Lasten oma juttu" -vaihtoehto taas liittyy Kallialan (2008) esittämään teoriaan siitä, että kasvattajien epävarmuus leikkiä kohtaan ei ole välttämättä pelkästään huono asia, vaan voi olla, että kasvattaja myös tunnistaa leikin merkityksen lapsille ja osaa ratkaissuissaan kunnioittaa lasten vapaata olemista ja tekemistä. Toisaalta taas Kallialan mukaan kasvattaja ei voi ulkoistaa itseään leikistä kokonaan, sillä kasvattajan ratkaisut varhaiskasvatuksen sisältöihin ja puitteisiin vaikuttavat myös leikin toteutumiseen. (Kalliala 2008: 51.) Mikäli kyselyyn vastaava kasvattaja valitsee tämän vastausvaihtoehdon, se voisi peilata yhtäältä leikkiin liittyvää kunnioittavaa asennetta mutta myös leikkiin liittyvää etäisyyttä ja varautuneisuutta.

"Keskeinen työväline varhaiskasvatuksessa" -vaihtoehto taas kytkeytyy Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -dokumentin (2018) esittämään näkemykseen, jossa leikki kytkeytyy lapsen hyvinvointiin ja oppimiseen, ja varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja tunnistuen tekijöitä, jotka mahdollisesti rajoittavat leikkiä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 16, 30). Leikki on vahvasti läsnä varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa, mutta leikillisyyden vaatimukset voivat tuntua kasvattajan ulkopuolelta tulevilta vaatimuksilta ja edellytyksiltä niin, että leikki mielletään todella pelkäksi työvälineeksi, mikä estää leikin mahdollisuuksien ja samalla myös mahdollisten esteiden havaitsemisen. Olemme tällä kapulakielimäisellä "keskeinen työväline varhaiskasvatuksessa" -määritelmällä kokeilleet, suhtautuvatko vastaajat leikkiin varhaiskasvatukseen sisään leivottuna mekanismina, jota ei kuitenkaan määritellä sen kummemmin.

5.3.2 Leikkiin liittyminen -osion kysymysten taustateoriat

Kyselymme Leikkiin liittyminen -osiossa pyrimme selvittämään leikin järjestämiseen tai toteuttamiseen liittyviä käsitteitä ja järjestelyjä. Tässä osiossa on siis huomattavasti vahvempi itsearvioinnillinen näkökulma kuin kyselyn kahdessa muussa osiossa. Kyseisen näkökulman hyödyntäminen tulee Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) vaatimuksista varhaiskasvatushenkilöstön ammatilliseen kehittymiseen ja oppimiseen liittyen sekä itsearviointiin unohtamatta ammatillista kehittymistä, jolloin oman työn, työskentelyn tavoitteiden ja työtehtävien säännöllinen arviointi on oleellinen osa ammatillista kehittymistä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 29). Myös Talentian Sosi-

aalialan ammattihenkilön eettisten ohjeiden (2017) mukaan ammatillisen osaamisen ylläpitäminen ja kehittäminen toiminnan reflektointia myöten kuuluvat sosiaalialan ammattihenkilön velvollisuuksiin (Talentia 2017: 49). Tässä osiossa tosin pyydämme vastaajaa tarkastelemaan leikin toteuttamista ja järjestämistä koko varhaiskasvatusryhmän tavoitteiden ja mielenkiinnon kohteiden sijaan puhtaasti kasvattajan itsensä näkökulmasta, sillä olemme kyselyssämme kiinnostuneita kasvattajan omista näkemyksistä ja kokemuksista.

Osion ensimmäisessä kysymyksessä kysymme vastaajalta, minkälaisia leikkejä hän leikkii mielellään varhaiskasvatusryhmänsä lasten tai yksittäisen lapsen kanssa; vastausvaihtoehdoista voi valita ainoastaan yhden. Olemme valinneet vastausvaihtoehdot Heleniuksen ja Lummelahden esittämistä leikkilajien määritelmistä (2013: 62–63, 69, 74, 87): kysymyksen vastausvaihtoehtoina ovat ”leikkilaulut ja -lorut”, ”esineleikit”, ”jäljittelyleikit”, ”roolileikit” ja ”sääntöleikit” on määritelty tarkemmin opinnäytetyömme aluvussa 3.2. Kallialan (2008) mukaan kasvattajat osallistuvat mieluiten piirtämisen ja pelaamisen kaltaisiin yhteisiin toimintoihin lasten kanssa mielikuvitusleikkien jäädessä pienempään osaan (Kalliala 2008: 55), ja on kiinnostavaa nähdä kyselymme tuloksista, pitääkö tämä vastaajiemme osalta paikkansa.

Tämän osion muissa kysymyksissä pyrimme saamaan vastaajan pohtimaan viimeisimmän leikkikerran alkamista ja sitä, kuka tekikään leikkiin aloitteen: ”Lapsi / lapset”, ”Aikuinen (minä itse)” vai ”Kollega”. Vastaaja valitsee edellä mainituista vaihtoehdoista sopivimman vastaukseksi tähän kysymykseen. Kysymme tätä asiaa Kallialan (2008) ajatuksien pohjalta, joissa vuorovaikutus esitetään ystävälliseksi mutta välineelliseksi ojentamiseksi, muistuttamiseksi ja kehottamiseksi, jotka eivät aina huomioi lasten tekemiä aloitteita. Tämä taas voi johtaa siihen, että lapsi ei halua ottaa aikuisiin kontaktia (Kalliala 2008: 32–33). Kallialan mukaan lasten seurasta vetäytyvät kasvattajat voivat toiminnallaan vahvistaa ikävyyttä ilmapiiiriä, ja kun kasvattajaa ei pyydetä leikkiin mukaan, tämän käsitys omasta tarpeettomuudesta vahvistuu (Kalliala 2008: 54–55). Näin ollen varhaiskasvatusryhmän dynamiikan ja leikkialoitteen tekijän selvittäminen vastaushetkellä viimeisimmän leikkitalanteen pohjalta on tärkeää ja kiinnostavaa.

Leikkiin liittyminen -osion toiseksi viimeisessä kysymyksessä tiedustelemme vastaajalta sitä, mihin leikkilajiin kyseisessä leikkitalanteessa päädyttiin; vastausvaihtoehtoina ovat aiemmassa kysymyksessä niin ikään valittavana olleet ”leikkilaulut ja lorut”, ”esineleikit”, ”jäljittelyleikit”, ”roolileikit” ja ”sääntöleikit”, jotka olemme ammentaneet Ahonen et al.

(2014) sekä Helenius & Lummelahden (2013) leikkimääritelmistä (Ahonen et al. 2014: 65-67; Helenius & Lummelahti 2013: 14, 62–63, 69, 74, 87, 93, 125, 128, 135, 157, 159). Arvioimme vastauksia myös Ahonen et al. (2014) sekä Heleniuksen ja Lummelahden (2013) leikkimääritelmiä ja tiettyihin ikäkausiin liittyviä leikkitarpeita vasten niin, että onko taustateorian valossa luontevaa leikittää tietyssä ikävaiheessa olevilla lapsilla tiettyjä leikkejä.

Tämä osion viimeisenä kysymyksenä tiedustelemme vastaajalta sitä, kuinka leikki onnistui hänen omasta mielestään asteikolla yhdestä viiteen; vastaaja valitsee kokemukseen parhaiten kuvaavan numeron. Tämä numeraalinen arviointi liittyy Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) sekä Talentian Sosiaalialan ammattihenkilön eettisten ohjeiden (2017) edellyttämiin työn arviointiin ja toiminnan reflektointiin.

5.3.3 Leikin ohjaaminen -osion kysymysten taustateoriat

Kyselymme Leikin ohjaaminen -osiossa kysymme vastaajalta leikin toteuttamiseen ja organisoimiseen liittyvistä teemoista. Osion ensimmäisessä kysymyksessä tiedustelemme vastaajalta, että minkälaisissa tilanteissa hän tiedostaa puuttuvansa lasten leikkiin. Kysymyksen teema on johdettu Kallialan (2008) pohdinnasta siitä, että leikin välitön ohjaus leikinsisäisine interventioineen on kasvattajille erittäin haastavaa toteutukseltaan ja ajoitukseltaan, sillä leikin tilannekohtaisuus tekee tulkintojen tekemisestä ja leikkiin puuttumisesta varsin haasteellista (Kalliala 2008: 54). Huizingan (1944) mukaan leikki voi näyttää koomisen näköiseltä tai sitten vähäeleiseltä, jolloin leikin huvittava tai viihdyttävä ajatussisältö jää kokonaan huomiotta, kun leikkiä havainnoiva aikuinen keskittyy toiminnan ulkoisiin piirteisiin (Huizinga 1944: 14–16). Myös Aras (2015) on esittänyt, että opettajan tekemät leikki-interventiot ja leikkiin puuttuminen voivat vaikuttaa lapsen oppimiseen, luovaan ajatteluun ja ongelmanratkaisukykyihin. Näin ollen opettajan omat roolit sisältävät negatiivisia ja positiivisia vaikutuksia (Aras 2015: 1175, 1176), ja oletamme leikkitalanteen vaikuttavan roolivalintaan. Niinpä tämän monivalintakysymyksen vaihtoehtoina ovat ”kun leikki ei näytä etenevän”, ”leikin rooleja / leluja ei ole jaettu tasaisesti” ja ”leikin roolit eivät ole täysin realistisen oloisia”, joista vastaaja valitsee yhden vaihtoehdon.

Kysymyksen kaksi ensimmäistä vaihtoehtoa eli ”kun leikki ei näytä etenevän” ja ”leikin rooleja / leluja ei ole jaettu tasaisesti” liittyvät Huizingan mainitsemaan leikin ulkoisiin piir-

teisiin, kuten leikin hetkelliseen tapahtumattomuuteen tai sitten lelujen huomiota herättävään hyödyntämiseen (Huizinga 1944: 14–16). Kasvattaja voi kiinnittää huomiota näihin ulkoisiin piirteisiin ja reagoida tilanteeseen Kallialan (2008) mainitsemilla välineellisellä ojentamisella, muistuttamisella ja kehottamisella, jotka eivät välttämättä vie leikkiä eteenpäin tai toimi kasvattajaa leikkiin kiinnittävinä leikkialoitteina (Kalliala 2008: 32–33)

Osion toisessa kysymyksessä tiedustelemme vastaajalta, miten tämä kokee tukevansa lapsen osallisuutta ja toimijuutta leikissä? Nurhonen, Roos ja Viitanen (2018) esittävät osallisuuden muotoutuvan varhaiskasvatuksessa jokaisessa tilanteessa aina uudelleen, ja kasvattajien toiminta on lapsen osallisuuden tukemisessa erittäin ratkaisevassa osassa. Kasvattajien tulisi osata pysähtyä lasten viestien äärelle tulkitsemaan niitä ja nostamaan lapsen näkökulma toiminnan lähtökohdaksi – näin leikin aikana tapahtuvan tunnetasaisen dialogin kautta on mahdollista tavoittaa lapsen näkökulma ja todellisuus. (Nurhonen, Roos & Viitanen 2018: 84.)

Nurhosen, Roosin ja Viitanen (2018) esittämä vuoropuhelullinen näkökulma on mukana kysymyksen ensimmäisessä vastausvaihtoehdossa ”kuuntelen lapsen tuottamaa puhetta ja esitän tarkentavia kysymyksiä leikistä”, jolloin kasvattaja voi hitaasti päästä mukaan leikin maailmaan ja leikkitilanteeseen kuitenkin kunnioittaen lapsen omaa leikkittilaa. Samalla kasvattaja voi saada vihiä Huizingan (1944) mainitsemasta ”hulluksi tekemisen tilasta” eli leikissä olevista teemoista ja elementeistä, jotka innostavat ja viihdyttävät lasta. (Huizinga 1944: 9–11). Hujalan (2018) mukaan osallisuuden pedagogiikka rakentuu varhaiskasvatuksessa kasvattajan lapsiherkkyyden varaan niin, että aikuisen tulee osata aistia lasten aloitteita sekä antaa tilaa lasten omille maailmoille (Hujala 2018: 8).

Leikin ohjaaminen -osion ja samalla koko kyselyn viimeisessä kysymyksessä tiedustelemme, kuinka paljon aikaa lapsiryhmän päivittäisessä arjessa on varattu vapaaseen leikkiin; vastausvaihtoehdot ovat ”0,5 h tai vähemmän”, ”1 h”, ”1, 5 h” ja ”2 h tai enemmän”, joista vastaaja valitsee yhden vastausvaihtoehdon. Tällä kysymyksellä pyrimme selvittämään, kuinka paljon vastaajan varhaiskasvatusryhmässä on järjestetty keskimäärin aikaa vapaaseen leikkiin. Uskomme määrän kertovan jossain määrin siitä, kuinka paljon vastaaja on valmis käyttämään aikaa ja omaa osaamistaan lasten seurassa vietettyyn oleskeluun ja leikkimiseen.

6 Kyselyn tulokset

Avasimme Metropolian E-lomake-työkalulla toteutetun verkkokyselymme (kts. Liite) kahdeksi viikoksi marraskuun puolivälissä niin, että kyselymme oli mahdollista vastata ajalla 18.11.–2.12.2020; jaoimme verkkokyselymme johtavaa linkkiä lyhyen saatteen kera (ks. Liite) sosiaalisessa mediassa *Sosionomi AMK varhaiskasvatuksessa ja Ei leikkirahaa. Naisvaltaiset alat pois palkkakuopasta* -yhteisöryhmissä. Vastauksia kertyi kaiken kaikkiaan 280 kappaletta. Esitämme ja analysoimme kyselyn tuloksia tämän opin- näytetyön kuudennessa ja seitsemännessä luvussa.

Aineiston käsittely alkaa, kun kyselyllä kerätty aineisto on koottu ja aineisto sekä tarkis- tetaan että tallennetaan sellaiseen muotoon, että sitä voidaan tutkia numeraalisesti tau- lukko- tai tilasto-ohjelman avulla. Tutkimusaineistoa aletaan käydä läpi silloin, kun ai- neiston keräämisen määräaika on umpeutunut. (Vilka 2007: 106–107.) Määrällisiä tu- loksia esitetään tekstimuodon lisäksi taulukoin, kuvioin tai tunnusluvuin; tutkija päättää itse tulostensa esitystavan, mutta tuloksia ei tule esittää tietoisesti niin, että lukija saisi tuloksista väärän tai tarkoitushakuisesti painottuneen kuvan. Taulukko soveltuu tulosten esitystavaksi silloin, kun numerotietoa on paljon ja sitä halutaan esittää yksityiskohtai- sesti; kuvioita taas voidaan käyttää silloin, kun halutaan antaa nopeasti luettavaa tietoa tai yleiskuva tulosten jakaumasta tai havainnollistaa tiedon laadullisia ominaisuuksia. Tunnusluvut taas toimivat silloin kun on tarkoitus esittää yhtä lukua koskevaa informaatiota eli keskiarvon ja hajontaluvun kaltaisia ominaisuuksia. Taulukot, kuviot ja tunnuslu- vut havainnollistavat tekstiä ja lisäävät sen ymmärrettävyyttä, ja keskeisimmät tulokset olisikin syytä esittää taulukoin ja kuvioin. (Vilka 2007: 135.)

Sanallisten tulosten esittämisen tarkoituksena on hahmottaa tuloksia ja pohtia niiden merkityksiä myös tutkimusongelman kannalta; tutkijan tulee siis selittää ja avata tuloksia, jotta niiden sisältö ja laatu tulevat lukijalle ymmärrettäviksi. Tuolloin tutkija vertailee tu- loksia oman ammatti- ja tieteenalansa malleihin, teorioihin, tutkimustuloksiin ja perinteii- siin, joiden pohjalta tutkija tekee tuloksista johtopäätökset, jotka esitetään sanallisesti. Näissä johtopäätöksissä tutkija ennakoi tulosten merkitystä laajemmin niin omalla tutki- musalueella kuin yhteiskunnallisestikin. (Vilka 2007: 147.) Tässä kuudennessa luvussa

esitämme vastausten prosenttijakaumat sanallisessa muodossa, ja opinnäytetyön seitsemännessä teemme tuloksista johtopäätöksiä kolmannessa luvussa esittämämme teorioiden pohjalta.

Graafinen esittämistapa on tehokas kuvioiden vaikuttavuuden ansiosta, sillä ne antavat lukijalle helposti tulkittavan kuvan tulosten yleisestä jakaumasta. Pylväskuviolla eli pylväsdiagrammilla esitetään havaintojen määrää. Muuttujia kuvaavat pylväät ovat toisistaan selkeästi erottuvia kuvioita, koska ne edustavat toisistaan riippumattomia luokkia. (Vilkkä 2007: 138–140, 142.) Tämän takia olemme päätyneet käyttämään pylväskuvioita juuri niiden selkeyden takia; vastaajamäärät kyselyssämme olivat sen verran suuria, että mielestämme pylväät havainnollistavat parhaiten kasvattajien varhaiskasvatusryhmien ikäjakauman mukaan lajiteltuja vastauksia ja niiden eroavaisuuksia. Tässä luvussa esitämme kyselyn tulokset yksi kyselylomakkeen kysymys kerrallaan, ja esitämme seitsemännessä luvussa tuloksista tekemiämme johtopäätöksiä kasvattajien käsityksistä leikkistä ja omista leikki- ja kohtaamistaidoistaan.

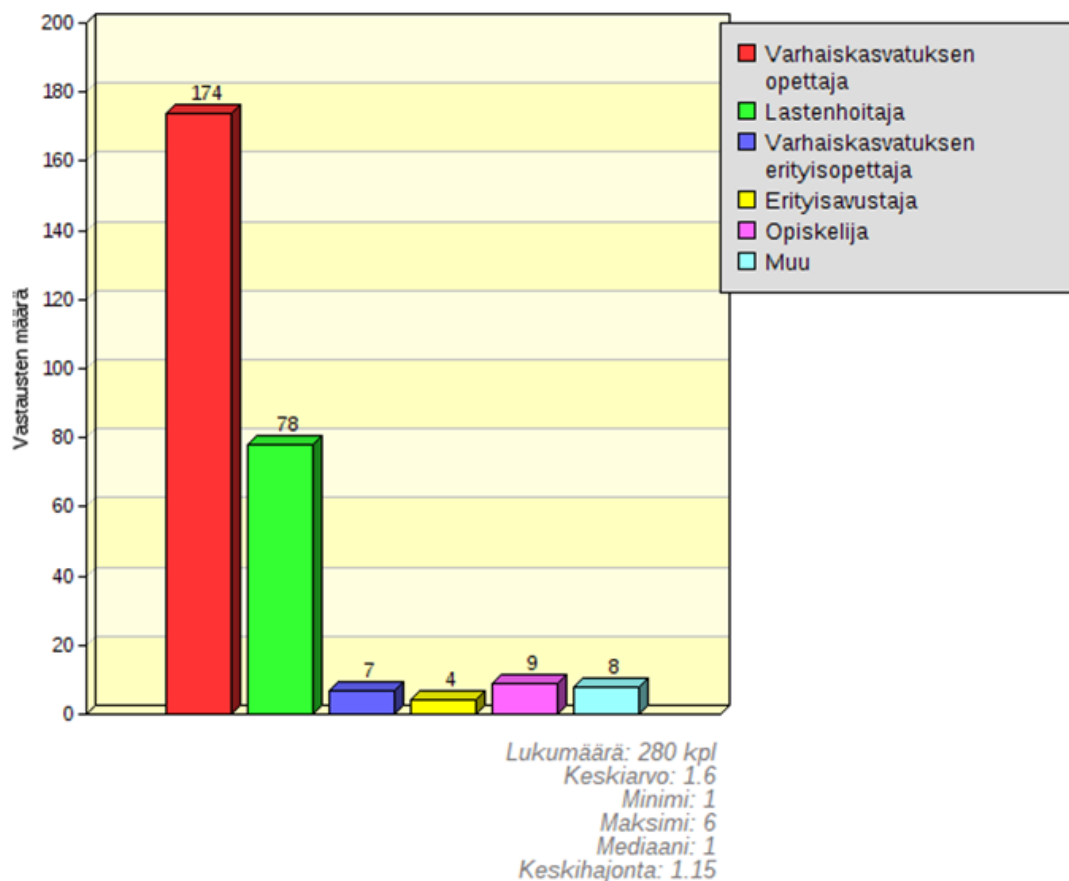
Kahden ensimmäisen kysymyksen (kasvattajan ammattinimike & varhaiskasvatusryhmän lasten iät) pohjalta tehdyissä pylväskuvioissa esitämme tulokset yksinkertaisesti ja oteltuina kysymyksen vastausvaihtoehtojen mukaan. Näin pyrimme esittämään, kuinka suuri osa vastaajista on ilmoittanut työskentelevänsä varhaiskasvatuksen opettajana ja kuinka moni työskentelee esimerkiksi 3-4-vuotiaiden lasten kanssa. Muiden kysymysten vastausten esittämisen kohdalla olemme laajentaneet pylväikköjen esittämistapaa niin, että kuviossa vasemmalla on kaikki vastaukset esittävä pylväsrypäs, ja tämän jälkeen esitämme, miten vastausvaihtoehdot ovat jakautuneet kasvattajan varhaiskasvatusryhmän ikätason mukaan. Olemme tehneet pylväskuviot Metropolian omalla E-lomake-työkalulla ja laskeneet vastausten prosenttijakaumat Excel-taulukko-ohjelman avulla.

6.1 Leikki-osion tulokset

6.1.1 Vastaajan ammattinimike -kysymys

Ammattinimike

Vastausten absoluuttinen jakauma

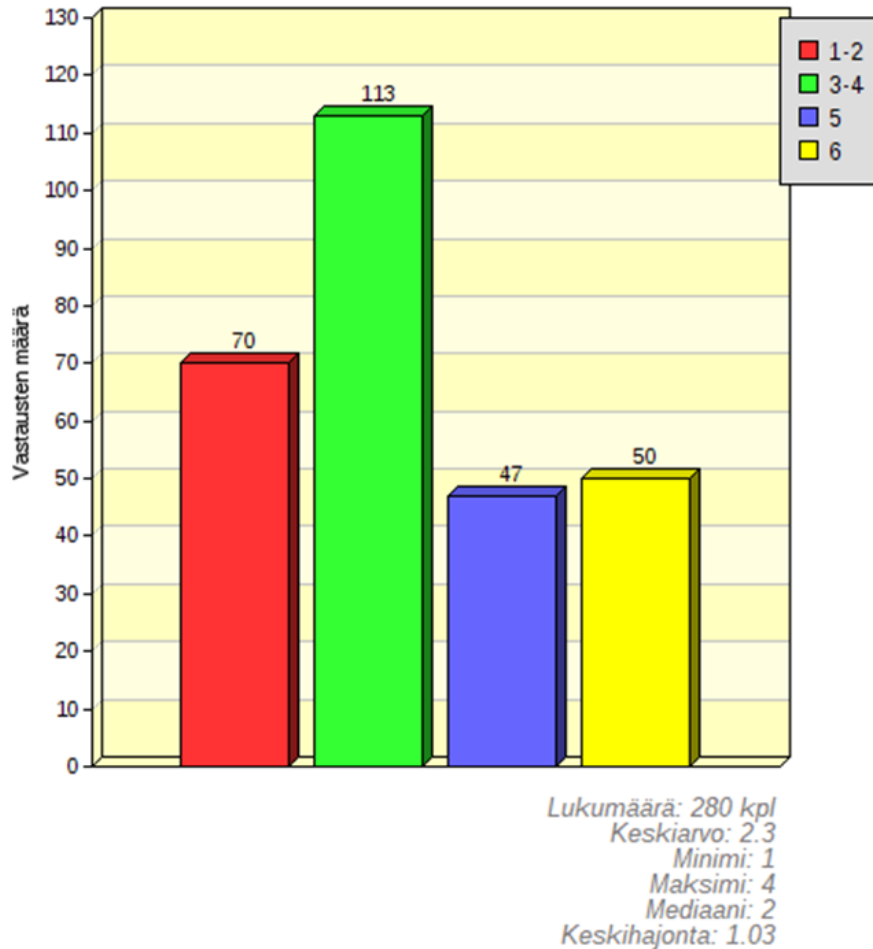

Kyselyn ensimmäisen, vastaajan ammattinimikettä tiedusteleavan kysymyksen vastauksissa varhaiskasvatuksen opettajat erottuivat suurimpana ammattiryhmänä. Kaikkiaan 175 vastaajaa kertoi työskentelevänsä varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen opettajana (63 % vastaajista), ja 77 vastaajaa (28 %) kertoi puolestaan työskentelevänsä lastenhoitajana. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat, erityisavustajat, opiskelijat ja Muu-vaihtoehdon valinneet vastaajat muodostivat yhteensä 28 vastaajan joukkona (9 %) kolmannen ison vastaajajoukon kyselyymme vastaajista.

6.1.2 Minkäikäisten lasten kanssa työskentelet -kysymys

Minkäikäisten lasten kanssa työskentelet?

Vastausten absoluuttinen jakauma

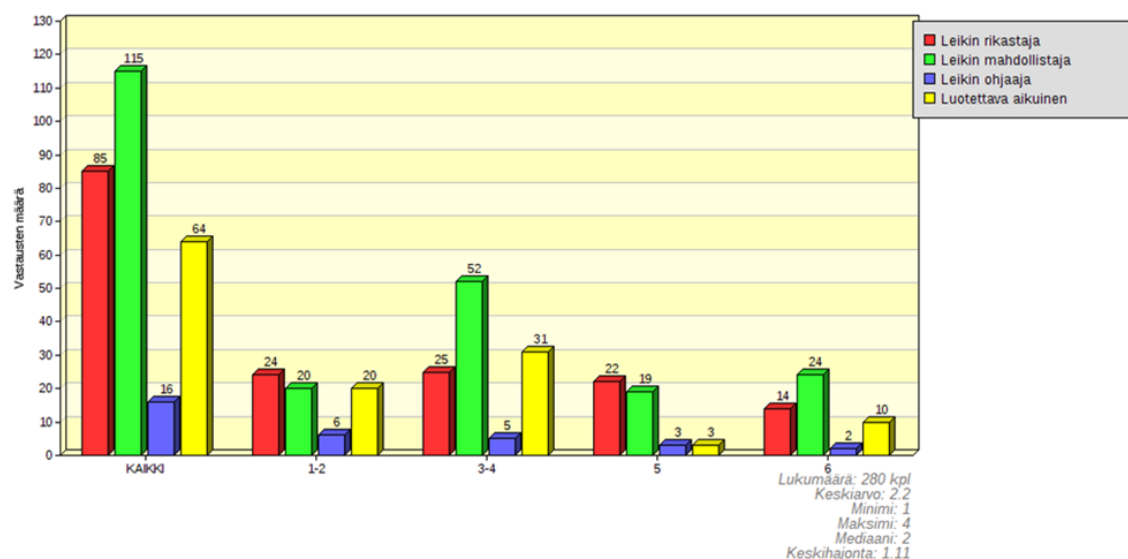

Leikki-osion toisessa kysymyksessä kysyimme vastaajiltamme, minkäikäisten lasten kanssa he työskentelevät. Kaikkiaan 70 vastaajaa (25 % vastaajista) ilmoitti työskentelevänsä 1–2-vuotiaiden lasten kanssa, ja 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskenteli puolestaan 113 vastaajaa (40 %). Viisivuotiaiden lasten kanssa työskenteli 47 vastaajaa (17 %) ja kuusivuotiaiden kanssa puolestaan työskenteli 50 vastaajaa (18 %).

6.1.3 Minkälaiseksi leikkijäksi koet itsesi? -kysymys

Minkälaiseksi leikkijäksi koet itsesi?

Vastausten absoluuttinen jakauma

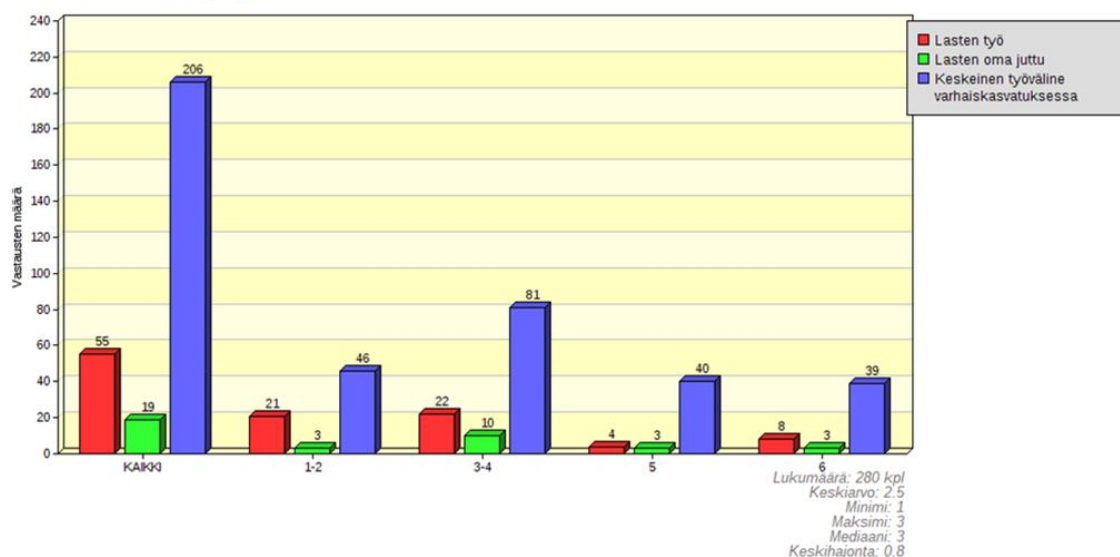
Kyselymme Leikki-osion kolmannessa osiossa pyysimme vastaajia valitsemaan itselleen sopivimman leikki-identiteetin. 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä 70 vastaajasta 24 vastaajaa (34 % kyseisen ryhmän vastaajista) määritteli itsensä ”leikin rikastajaksi”, ja ”leikin mahdollistajiksi” itsensä kokevia vastaajia oli kaikkiaan 20 (29 %). ”Leikin ohjaajia” löytyi kuuden vastaajan edestä (8 %) ja 20 vastaajaa (29 %) koki olevansa ”luotettava aikuinen” leikkutilanteessa. 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä 113 vastaajasta 25 vastaajaa (22 %) koki olevansa ”leikin rikastaja”; 52 vastaajaa (46 %) taas koki olevansa ”leikin mahdollistajia”. ”Leikin ohjaajia” löytyi tästä ryhmästä viiden vastaajan (4 %) verran ja ”luotettaviksi aikuisiksi” itsensä määritteleviä puolestaan 31 vastaajan (27 %) edestä.

Viisivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä 47 vastaajasta 22 vastaajaa (47 %) määritteli itsensä ”leikin rikastajaksi”, kun taas 19 vastaajaa (41 %) luonnehti itseään ”leikin mahdollistajiksi”. Itsensä ”leikin ohjaajina” ja ”luotettavina aikuisina” näkevinä vastaajina oli kummassakin kategoriassa kolme kappaletta (6 %). Kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä 50 vastaajasta 14 vastaajaa (28 %) määritteli itsensä ”leikin rikastajaksi”, ja ”leikin mahdollistajiksi” itsensä määritteli puolestaan 24 vastaajaa (48 %). ”Leikin ohjaajia” löytyi ainoastaan kahden vastaajan verran (4 %) ja ”luotettavia aikuisia” kymmenen vastaajan (20 %) edestä.

6.1.4 Jatka lause loppuun: ”Leikki on...” -kysymys

Jatka lause loppuun: Leikki on...

Vastausten absoluuttinen jakauma

Kyselymme Leikki-osion viimeisessä kysymyksessä pyysimme vastaajia valitsemaan leikkiä mielestään parhaiten kuvaavan määritelmän. 1–2-vuotiaiden kanssa työskentelevistä vastaajista kaikkiaan 21 vastaajaa (30 % kyseisen ryhmän vastaajista) määritteli leikin ”lasten työksi”, kun leikin ”lasten omaksi jutuksi” määritteli vain kolme vastaajaa (4 %). Leikin ”keskeiseksi työvälineeksi varhaiskasvatuksessa” määritelleitä vastaajia oli tässä ryhmässä kaiken kaikkiaan 46 kappaletta (66 %). 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 22 vastaajaa (19 % kyseisen ryhmän vastaajista) mielsi leikin olevan ”lasten työtä”, ja kymmenen vastaajaa (9 %) määritteli leikin ”lasten omaksi jutuksi”. Tässäkin ryhmässä selkeä enemmistö vastaajista eli 81 (72 %) vastaajaa määritteli leikin ”keskeiseksi työvälineeksi varhaiskasvatuksessa”.

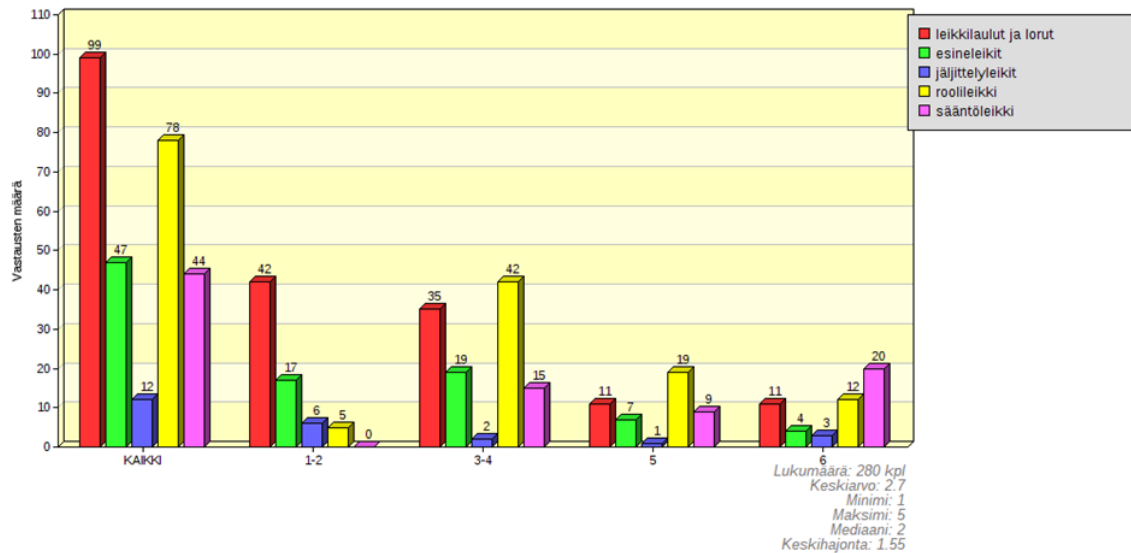
Niistä varhaiskasvattajista, jotka kertoivat työskentelevänsä viisivuotiaiden lasten kanssa, ainoastaan neljä vastaajaa (9 %) määritteli leikin ”lasten työksi”; samaten vain kolme vastaajaa (6 %) määritteli leikin olevan ”lasten oma juttu”. Kaikkiaan 40 vastaajaa (85 % kyseisen ryhmän vastaajista) määritteli leikin ”keskeiseksi työvälineeksi varhaiskasvatuksessa”. Kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä varhaiskasvattajista kahdeksan vastaajaa (16 %) kertoi määrittelevänsä leikin ”lasten työksi” ja kolme puolestaan (6 %) valitsi leikin olevan ”lasten oma juttu”. Kaikkiaan 39 vastaajaa (78 %) tässä ryhmässä määritteli leikin olevan ”keskeinen työväline varhaiskasvatuksessa”.

6.2 Leikkiin liittyminen -osion tulokset

6.2.1 Minkälaisia leikkejä leikit mielelläsi varhaiskasvatusryhmän lasten / lapsen kanssa? -kysymys

Minkälaisia leikkejä leikit mielelläsi varhaiskasvatusryhmän lasten / lapsen kanssa?

Vastausten absoluuttinen jakauma

Kyselymme Leikkiin liittyminen -osion ensimmäisessä kysymyksessä kysimme, minkälaisia leikkejä vastaaja leikkisi varhaiskasvatusryhmässä mieluiten joko isomman lapsijoukon tai yksittäisen lapsen kanssa. 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien kasvattajien vastauksissa leikkilauluja ja -loruja leikki 42 vastaajaa (60 % kyseisen ryhmän vastaajista), kun taas esineleikkejä ilmoitti leikkivänsä 17 vastaajaa (24 %). Kuusi vastaajaa (9 %) ilmoitti leikkivänsä jäljittelyleikkejä ja roolileikkejä puolestaan viisi vastaajaa (7 %); yksikään 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista ei kertonut leikkivänsä sääntöleikkejä.

3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä kasvattajista 35 (31 % kyseisen ryhmän vastaajista) leikki leikkilauluja ja -loruja ryhmänsä lasten tai lapsen kanssa, kun taas esineleikit saivat 19 vastaajan (17 %) kannatuksen. Jäljittelyleikki-vaihtoehdon valitsi ainoastaan kaksi vastaajaa (2 %), kun taas roolileikit olivat tämän vastaajaryhmänsuosituin vaihtoehto, jonka 42 vastaajaa (38 %) valitsi. Sääntöleikit olivat 15 vastaajalle (13 %) mieluisin vaihtoehto.

Viisivuotiaiden lasten kanssa työskentelevien kasvattajien vastauksissa leikkilauluja ja -loruja leikki mielellään 11 vastaajaa (23 prosenttia kyseisen ryhmän vastaajista), kun

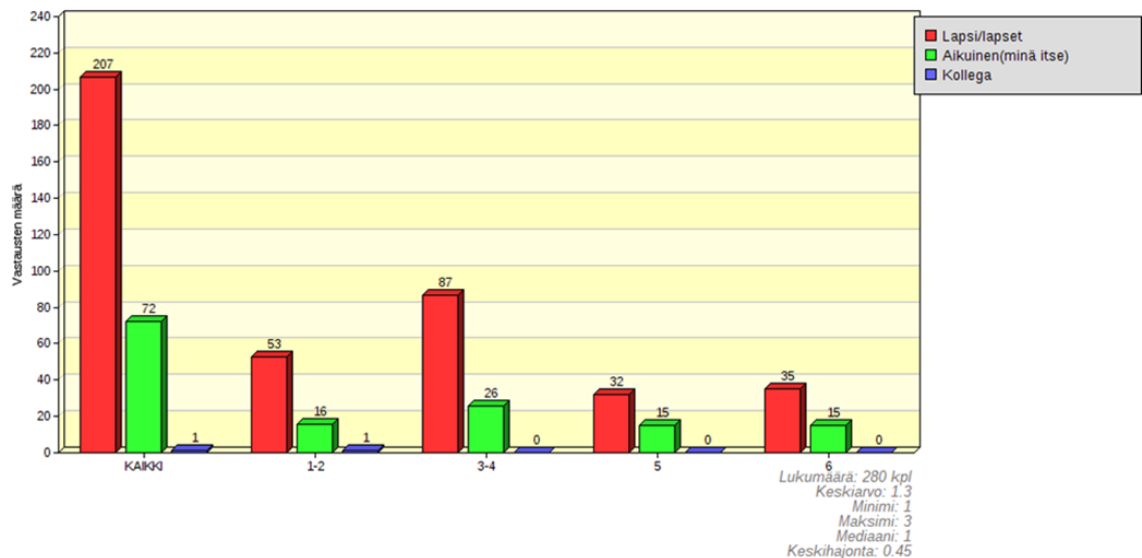
taas esineleikkejä ilmoitti mielellään leikkivänsä seitsemän vastaajaa (15 %). Jäljittelyleikkejä leikki ainoastaan yksi kasvattaja (2 %) tässä ryhmässä. Roolileikkejä leikki kaikkiaan 19 vastaajaa (40 %), ja sääntöleikit olivat mieluisin vaihtoehto yhdeksälle kasvat-
tajalle (19 %).

Kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista leikkilaulut ja -lorut olivat 11 vastaajalle (22 % vastaajista) mieluisin leikkilaji, kun taas esineleikkejä leikki mieluiten neljä vastaajaa (8 %). Jäljittelyleikkejä leikki mieluiten kolme vastaajaa (6 %), kun taas roolileikit olivat 12 vastaajalle (24 %) mieluisa vaihtoehto. Sääntöleikkejä taas ilmoitti leikkivänsä mieluiten 20 vastaajaa (40 %).

6.2.2 Kun viimeksi leikit, kumpi osapuoli teki leikkialoitteen? -kysymys

Kun viimeksi leikit kumpi osapuoli teki leikkialoitteen?

Vastausten absoluuttinen jakauma

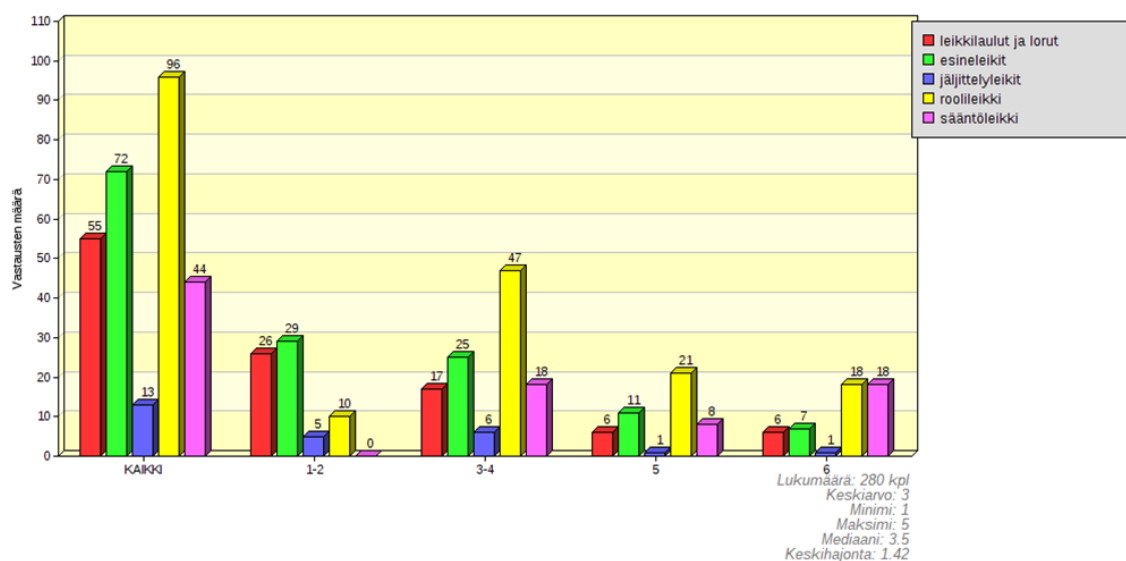
Leikkiin liittyminen -osion toisessa kysymyksessä tiedustelimme vastaajilta, kuka teki vastaushetkellä viimeisimmässä leikitilanteessa leikkialoitteen. 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien 53 vastaajan mukaan (76 % kyseisen ryhmän vastaajista) lapsi tai lapset tekivät leikkialoitteen; 16 vastaajaa (23 %) ilmoitti itse tehneensä leikkialoitteen ja yksi vastaaja (1 %) kertoi tarttuneensa kollegan tekemään leikkialoitteeseen. 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä kasvattajista 87 vastaajaa (77 % kyseisen ryhmän vastaajista) kertoi lapsen tehneen leikkialoitteen; tässä ikäryhmässä 26 vastaajaa (23 %) ilmoitti tehneensä itse leikkialoitteen. 3–4-vuotiaiden kanssa työskentelevät vastaajat eivät kertoneet viimeisimmän leikkikerran käynnistyneen kollegan tekemästä leikkialoitteesta.

Viisivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä kasvattajista 32 vastaajaa (68 % vastaajista) kertoi lapsen tehneen leikkialoitteen, kun taas 15 vastaajaa (32 %) kertoi tehneensä itse leikkialoitteen; kollegan käynnistämiä leikkialoitteita ei vastattu tässä ryhmässä. Kuu-sivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 35 (70 % vastaajista) kertoi lapsen tehneen leikkialoitteen ja 15 vastaajaa (30 %) kertoi leikkialoitteen tulleen omalta puoleltaan. Kollegan tekemiä leikkialoitteita ei vastattu tapahtuneen tässäkään ryhmässä.

6.2.3 Mitä leikitte kyseisessä leikissä? -kysymys

Mitä leikitte kyseisessä leikissä?

Vastausten absoluuttinen jakauma

Leikkiin liittyminen -osion kolmannessa kysymyksessä kysyimme, mihin leikkilajiin kuuluvaa leikkiä kasvattaja on leikkinyt aiemmin käsitellyllä leikkikerralla varhaiskasvatusryhmän lapsen tai lasten kanssa. 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien vastaajien keskuudessa 26 vastaajaa (37 % kyseisen ryhmän vastaajista) kertoi, että kyseisellä leikkikerralla leikittiin leikkilauluja ja -loruja; 29 vastaajaa (41 %) leikki puolestaan esineleikkejä, kun taas viisi vastaajaa kertoi leikkineensä jäljittelyleikkejä. Roolileikki oli tullut valituksi leikkikerran sisällöksi kymmenen vastaajan (14 %) mukaan; sääntöleikkejä ei leikitty tässä vastaajaryhmässä ollenkaan.

3–4-vuotiaiden kanssa työskentelevien vastaajien kesken leikkilauluja ja -loruja oli leikkinyt 17 vastaajaa (15 % kyseisen ryhmän vastaajista), kun taas esineleikit olivat muodostuneet leikkisisällöksi 25 vastaajan kohdalla (22 %). Jäljittelyleikit olivat olleet leikissä mukana kuudella vastaajalla (5 %) ja roolileikit puolestaan 47 vastaajalla (42 %); sääntöleikkejä oli leikkinyt 18 vastaajaa (16 %).

Viisivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä kasvattajista kuusi vastaajaa (13 % prosenttia kyseisen ryhmän vastaajista) oli päätenyt viimeisimmällä leikkikerralla leikkilauluja ja -loruja, esineleikkejä oli leikkinyt 11 vastaajaa (23 %) ja jäljittelyleikkejä oli leikkinyt yksi vastaaja (2 %). Roolileikkiin oli päätenyt 21 vastaajaa (45 %) ja sääntöleikkeihin

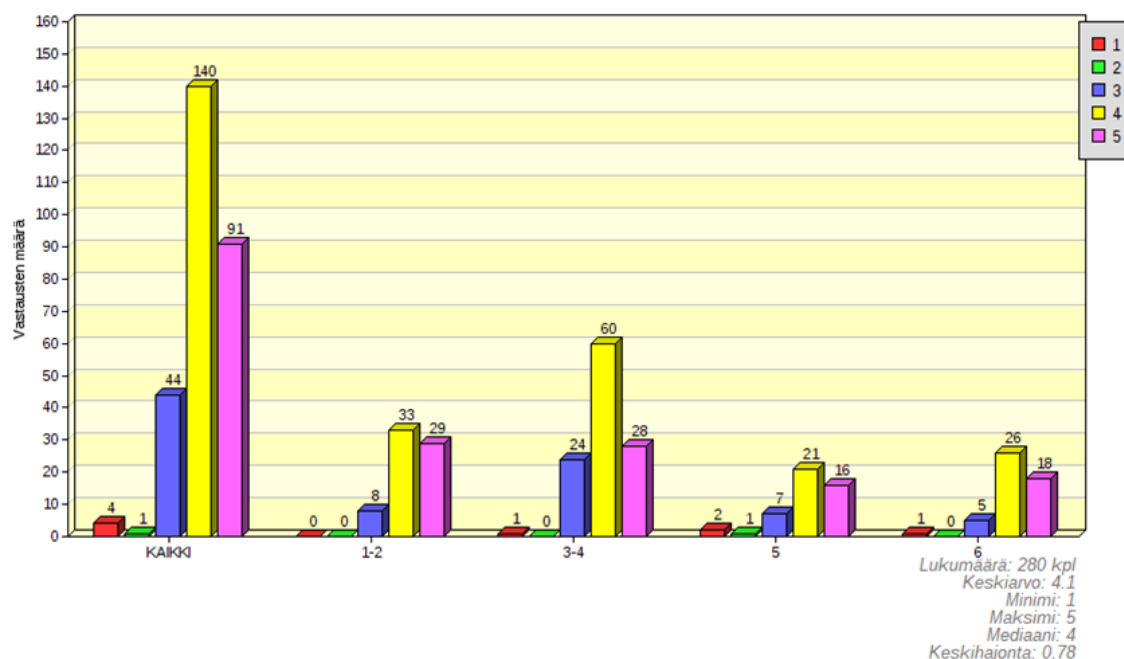
puolestaan kahdeksan vastaajaa (17 %). Roolileikit olivat tässä vastaajaryhmässä kasvattajien omien mieltymysten mukaisesti suosituin leikkilaji, mutta muita leikkilajeja oli leikitty 3–4-vuotiaden kasvattajien leikkitilanteiden tavoin varsin tasaisesti.

Kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista kuusi kasvattajaa oli kertonut leikkineensä leikkilauluja ja -loruja (12 % kyseisen ryhmän vastaajista) ja esineleikkejä oli leikkinyt seitsemän vastaajaa (14 %). Yksi vastaaja (2 %) oli kertonut leikkineensä jäljittelyleikkejä, kun taas sekä rooli- (36 %) että sääntöleikit (36 %) olivat kumpikin tulleet leikkitilanteessa valituksi leikkilajiksi 18 vastaajalla.

6.2.4 Miten leikki onnistui mielestäsi asteikolla 1–5? -kysymys

Miten leikki onnistui mielestäsi asteikolla 1-5? jos yksi on ettet kokenut nauttivasi leikistä

Vastausten absoluuttinen jakauma

Leikkiin liittyminen -osion viimeisessä kysymyksessä kasvattaja pääsee antamaan arvosanan kahdessa aiemmassa kysymyksessä käsitellystä leikkikerrasta. 1–2-vuotiaiden kanssa työskentelevien kasvattajien leikkikerralle antamat pisteet ovat painottuneet pääasiassa asteikon korkeampaan ääripäähän; erinomaisesti koetun leikin perusteella vitosen leikille antoi 29 vastaajaa (41 % kyseisen ryhmän vastaajista) ja nelosen puolestaan 33 vastaajaa (47 %) hyväksi arvioidun leikkikerran perusteella. Kolmosen eli kohtalaiseksi tulkittavan suoritusmerkinnän itselleen antoi kahdeksan vastaajaa (11 %). Yksikään vastaaja ei valinnut yhtä tai kahta pistettä huonosti menneestä tai kohtalaisesti sujuneesta leikkikerrasta. Vastausten painottuminen tällä tavalla saattaa johtua lasten kanssa työskennelleiden kasvattajien mielileikeissä korostuneista leikkilauluista ja -loruista sekä esineleikistä, jotka eivät välttämättä ole vuorovaikutteisimpia leikkejä eikä taaperokäisellä lapsella ole välttämättä vähäisestä puheesta johtuen mahdollisuutta antaa palautetta leikistä.

3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien vastaajien itsearviointit olivat niin ikään painottuneet asteikon korkeampaan päättyyn; itselleen vitosen antoi 28 vastaajaa (25 % kyseisen ryhmän vastaajista) ja nelosen puolestaan 60 vastaajaa (53 %). 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 24 vastaajaa (21 %) antoi itselleen kolmosen

kohtalaiseksi koetusta leikkikerrasta. Kahta pistettä välttäväksi koetusta leikkikerrasta ei antanut itselleen kukaan vastaajista, ja yksi vastaaja (1 %) antoi itselleen yhden pisteen huonosti menneestä leikkikerrasta.

Viisivuotiaiden kanssa työskentelevistä kasvattajista 16 vastaajaa (34 % kyseisen ryhmän vastaajista) arvioi leikin onnistuneen vitosen veroisesti erinomaisesti, ja 21 vastaajan (45 %) mielestä leikki onnistui hyvin eli nelosen arvoisesti. Kolmosen veroisena ja kohtalaisena leikkikertaa piti seitsemän kasvattajaa (15 %) ja välttävän kakkosarvosanan itselleen leikkikerrasta antoi yksi vastaaja (2 %). Kahden vastaajan (4 %) mielestä leikki onnistui huonosti eli yhden pisteen veroisesti.

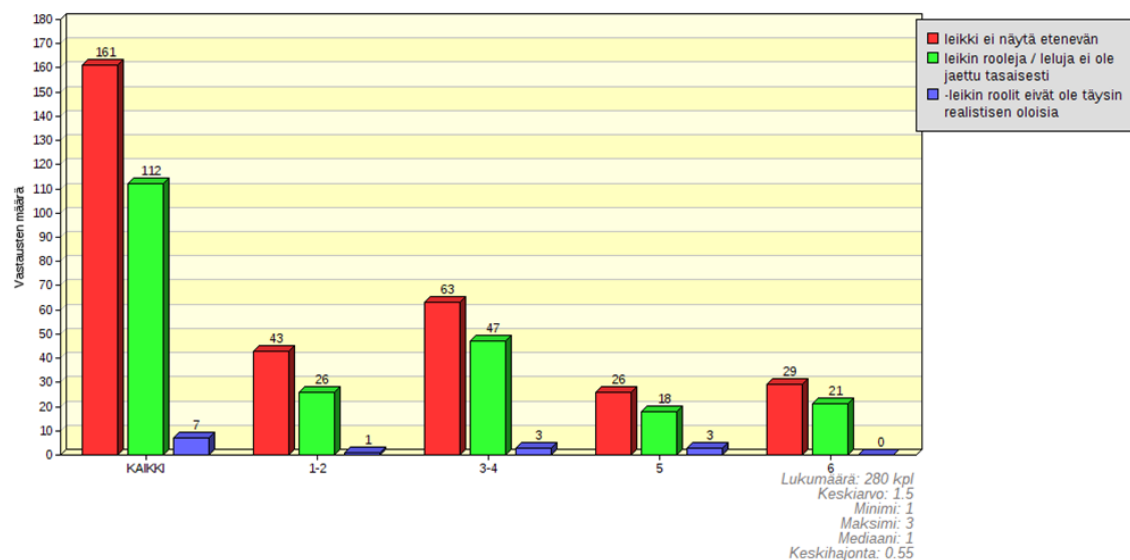
Kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 18 kasvattajaa (36 % kyseisen ryhmän vastaajista) antoi itselleen vitosen, ja 26 vastaajaa (52 %) koki leikkikerran olleen nelosen arvoinen. Viisi vastaajaa (10 %) arvioi leikkikerran olleen kolmosen eli kohtalaisen veroinen, ja leikkikerran välttäväksi eli kakkosen arvioineita vastaajia ei ollut tässä ryhmässä ollenkaan. Yksi vastaaja (2 %) koki leikin menneen huonosti.

6.3 Leikin ohjaaminen -osion tulokset

6.3.1 Minkälaisissa tilanteissa tiedostat puuttuvasi lasten leikkiin? -kysymys

Minkälaisissa tilanteissa tiedostat puuttuvasi lasten leikkiin?

Vastausten absoluuttinen jakauma

Kyselymme Leikin ohjaaminen -osion ensimmäisessä kysymyksessä kysyimme vastaajilta heidän mielipiteitään ja kokemuksiaan siitä, minkälaisissa leikkiin liittyvissä tilanteissa he tiedostavat puuttuvansa lasten keskinäiseen leikkiin. 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 43 vastaajaa (62 % kyseisen ryhmän vastaajista) kertoi puuttuvansa leikkiin silloin, kun leikki ei näytä etenevän; 26 vastaajaa (37 %) kertoi puuttuvansa leikkiin huomattessaan roolien ja lelujen jakautuneen epätasaisesti. Yksi vastaaja kertoi tässä ryhmässä puuttuvansa leikkitilanteeseen, mikäli leikin roolit eivät ole täysin realistisen oloisia.

3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 63 vastaajaa (56 % kyseisen ryhmän vastaajista) puuttui pysähtyneeltä vaikuttavaan leikkitilanteeseen, kun taas epätasaisesti jaetut leikkiroolit ja lelut saavat 47 vastaajaa (42 %) puuttumaan leikkiin. Kolme vastaajaa (3 %) puolestaan tiedosti puuttuvansa leikkiin silloin, kun leikin roolit eivät ole täysin realistisia.

Viisivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 26 vastaajaa (55 % kyseisen ryhmän vastaajista) tiedosti puuttuvansa lasten keskinäiseen leikkiin silloin, kun leikki näyttää etenevän. 18 vastaajaa (38 %) puolestaan tiedosti puuttuvansa leikkitilanteeseen,

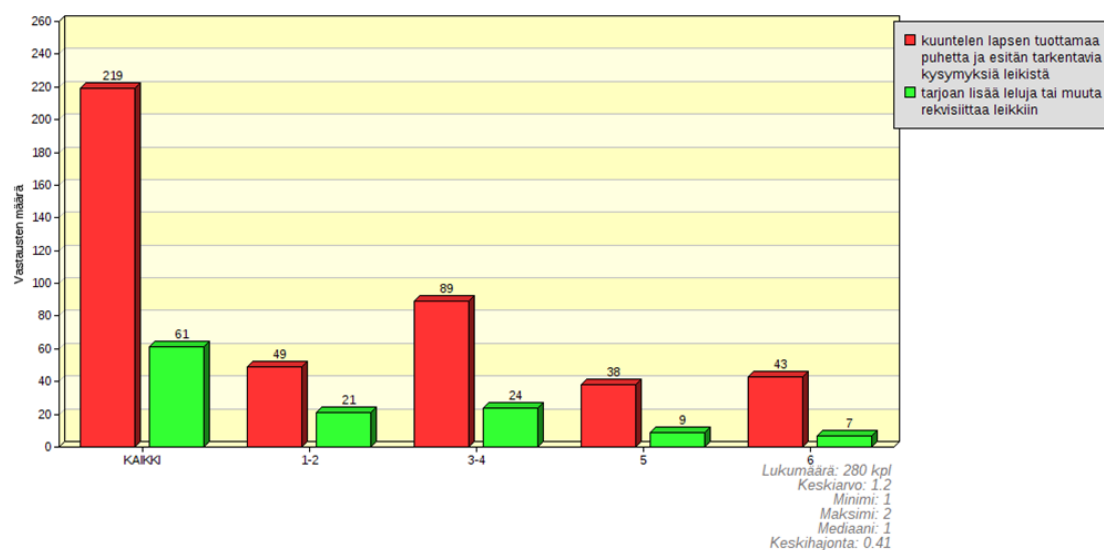
mikäli leikin rooleja ja leluja ei ole jaettu tasaisesti; kolme vastaajaa (6 %) ilmoitti puuttuvansa leikkiin, mikäli sen roolit eivät ole täysin realistisia.

Kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 29 vastaajaa (58 % kyseisen ryhmän vastaajista) puuttui lasten leikkiin tilanteessa, jossa leikki ei näytä etenevän. Mikäli leikin rooleja ja leluja ei ole jaettu tasaisesti, 21 vastaajaa (42 %) tiedosti puuttuvansa tilanteeseen. Kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista yksikään (0 %) ei tiedostanut puuttuvansa leikkiin epärealistisilta vaikuttavien leikkiroolien takia.

6.3.2 Miten koet tukevasi lapsen osallisuutta ja toimijuutta leikissä? -kysymys

Miten koet tukevasi lapsen osallisuutta ja toimijuutta leikissä?

Vastausten absoluuttinen jakauma

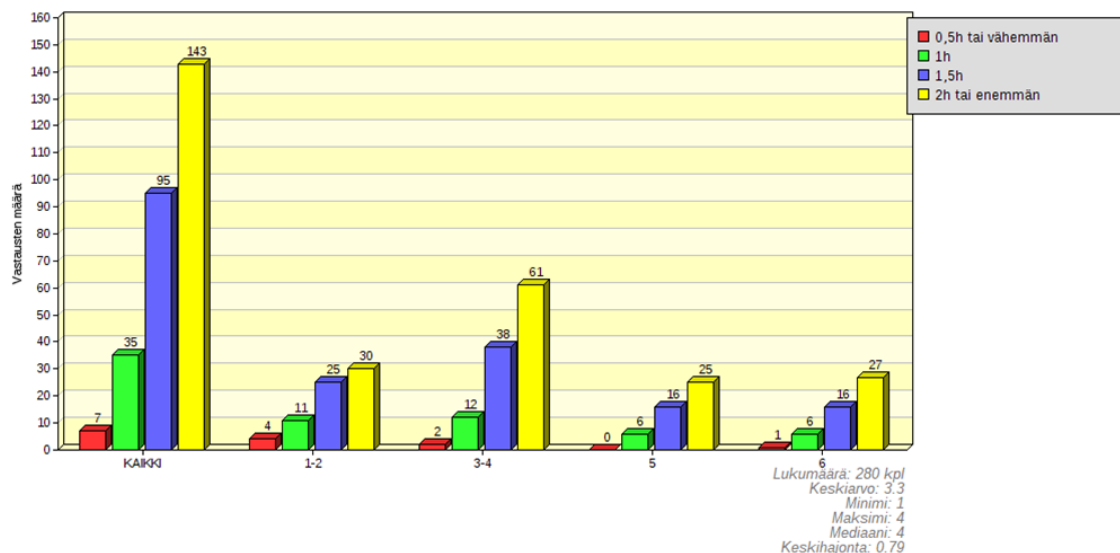
Kyselymme Leikin ohjaaminen -osion toisessa kysymyksessä tiedustelimme vastaajilta sitä, miten he kokevat tukevasi lapsiryhmänsä lasten osallisuutta ja toimijuutta leikissä. 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 49 vastaajaa (70 % kyseisen ryhmän vastaajista) kertoi kuuntelevansa lapsen tuottamaa puhetta esittäen tarkentavia kysymyksiä, ja 21 vastaajaa (30 %) puolestaan ilmoitti tarjoavansa lisää leluja tai muuta rekvisiittaa leikkiin. 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 89 vastaajaa (79 % kyseisen ryhmän vastaajista) kertoi kuuntelevansa lapsen puhetta tarkentavien kysymysten kera, ja 24 vastaajista (21 %) tiedosti tarjoavansa leluja tai muuta rekvisiittaa leikin tueksi.

Viisivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 38 vastaajaa (80 % kyseisen ryhmän vastaajista) kertoi kuuntelevansa lapsen puhetta ja esittävänsä lisäkysymyksiä, kun taas yhdeksän vastaajaa (20 %) kertoi tarjoamalla leikkitilanteessa lisää leluja tai muuta rekvisiittaa. Kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 43 vastaajaa (86 % kyseisen ryhmän vastaajista) kertoi kuuntelevansa lapsen puhetta ja esittäen lisäkysymyksiä, kun taas lisälelujen ja -rekvisiitan tarjoajiksi itsensä ilmoitti seitsemän vastaajaa (14 %).

6.3.3 Kuinka paljon ryhmäsi lapsille on varattu aikaa vapaaseen leikkiin päivittäin? -kysymys

Kuinka paljon ryhmäsi lapsille on varattu aikaa vapaaseen leikkiin päivittäin?

Vastausten absoluuttinen jakauma

Leikkiin liittyminen -osion ja samalla kyselymme viimeinen kysymys käsittelee vapaata leikkiaikaa ja sitä, kuinka paljon kasvattajat ovat varanneet vapaata leikkiaikaa päivittäin oman varhaiskasvatusryhmänsä arkeen. 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 4 (6 % kyseisen ryhmän vastaajista) antoi ryhmälleen vapaata leikkiaikaa puoli tuntia tai vähemmän päivässä, 11 vastaajaa (16 %) antoi leikkiaikaa tunnin verran päivittäin, puolitoista tuntia vapaata leikkiaikaa annettiin kaikkiaan 25 vastaajalta (35 %) ja 30 vastaajaa (43 %) antoi kaksi tuntia tai enemmänkin aikaa vapaaseen leikkiin.

3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista kaksi vastaajaa (3 % kyseisen ryhmän vastaajista) antoi päivittäistä vapaata leikkiaikaa puoli tuntia tai vähemmän; 12 vastaajaa (14 %) oli varannut varhaiskasvatusryhmänsä arkeen tunnin verran vapaata leikkiaikaa päivittäin. 38 vastaajaa (29 %) antoi puolentoista tunnin verran vapaata leikkiaikaa varhaiskasvatusryhmälleen päivittäin, ja 61 vastaajaa (54 %) soi varhaiskasvatusryhmälleen vapaata leikkiaikaa päivittäin kaksi tuntia tai enemmänkin.

Viisivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista yksikään ei suonut varhaiskasvatusryhmälleen vapaata leikkiaikaa puolta tuntia tai tätä vähempään. Tunnin ajan vapaata leikkiaikaa antoi kuusi vastaajaa (13 % kyseisen ryhmän vastaajista) ja 16 vastaajaa (34 %) antoi puolentoista tunnin verran vapaata leikkiaikaa päivittäin. Kaikkiaan 25

vastaajaa (53 %) soi varhaiskasvatusryhmälleen vapaata leikkiaikaa pari tuntia tai enemmän päivittäin.

Kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista yksi vastaaja (2 % kyseisen ryhmän vastaajista) antoi varhaiskasvatusryhmälleen puoli tuntia tai vähemmän aikaa vapaaseen leikkiin. Kuusi vastaajaa (12 %) antoi aikaa vapaaseen leikkiin tunnin verran, ja 16 vastaajaa (32 %) antoi aikaa vapaaseen leikkiin puolentoista tunnin verran. 27 vastaajaa (54 %) soi ryhmälleen vapaata leikkiaikaa päivittäin pari tuntia tai enemmänkin.

7 Johtopäätökset

Tuloksia analysoitaessa tulosten ja teorian välillä pyritään löytämään kausaalisuutta eli syy-seuraussuhteita sillä oletusarvolla, että jokin taustatekijä johtaa yleistäen tietynlaisiin seurauksiin. Määrällisessä tutkimuksessa asioiden välisen yhteyden löytäminen ei siis itsessään riitä, vaan aineistossa ilmenevät säännönmukaisuudet ja lainalaisuudet kertovat asioiden välisistä suhteista. (Vilkkä 2007: 23, 42.) Tässä luvussa käymme verkkokyselystämme saatuja vastauksia läpi niin, että peilaamme kyselyn osio kerrallaan vastauksia opinnäytetyön kolmannessa luvussa esittämiimme taustateorioihin.

Koska verkkokyselymme vastaukset on kerätty kahdessa sosiaalisen median ryhmässä anonymisti, emme voi olla varmoja siitä, miten totuudenmukaisia vastaukset ovat. Palaamme tähän teemaan opinnäytetyömme kahdeksannessa luvussa.

7.1 Johtopäätöksiä kyselyn Leikki-osion vastauksista

Leikki-osion ensimmäisessä kysymyksessä tiedustelimme vastaajien ammattinimikkeitä, ja oli lupaavaa, että varhaiskasvatuksen opettaja (63 %) ja lastenhoitaja (28 %) muodostivat kaksi suurinta vastaajaryhmää. Varhaiskasvatuksen opettaja on päävastuussa varhaiskasvatusryhmänsä mutta myös yksittäisen lapsen kasvatuksesta ja opetuksesta unohtamatta toiminnan suunnittelua (Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa n.d.). Lastenhoitajan työnkuvaan kuuluu vetovastuu leikin ja erilaisten toimintojen ohjaamisesta (Lastenhoitajana varhaiskasvatuksessa 2019: 2.). Näin ollen uskomme, että vastaajien itse ilmoittamien ammattinimikkeiden ja niihin kuuluvien tietojen ja taitojen myötä kyselyssämme vastauksissa on edustettuna eri näkökulmia siihen, miten eri ammattiryhmien edustajat tuovat oman panoksensa varhaiskasvatusryhmän leikkikulttuuriin.

Kyselyn toinen kysymys siitä, minkäikäisten lasten kanssa vastaaja työskentelee varhaiskasvatuksessa, on tulosten läpikäymisen kannalta tärkeä, sillä oletamme vastaajan varhaiskasvatusryhmässä olevien lasten ikäjakauman vaikuttavan kasvattajan eli toisen

muuttujan leikkikäyttäytymiseen. 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien vastaajien määrä (40 %) on muihin ikäryhmiin kuuluvien lasten kanssa työskentelevien vastaajien ryhmiä suurempi – 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskenteli 25 prosenttia vastaajista, viisivuotiaiden lasten kanssa 17 prosenttia vastaajista ja kuusivuotiaiden kanssa puolestaan 18 prosenttia. Käymme opinnäytetyömme kahdeksannessa luvussa 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien vastaajien suurta määrää tarkemmin läpi. Joka tapauksessa eri-ikäisten lasten kanssa työskenteleviä vastaajia oli ikäryhmittäin tehdyn jaon kannalta sen verran, että vastaajien jakaminen lapsiryhmien ikäjakauman mukaan oli mielekäs ratkaisu.

Kyselyn kolmannessa kysymyksessä tiedustelimme vastaajien omaa leikki-identiteettiä. 1-2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien vastaajien joukossa ”leikin rikastajia” (24 %) oli eniten ja ”leikin mahdollistajia” (20%) toiseksi eniten, mikä saattaa liittyä kehityksellisestä näkökulmasta siihen, että alle kaksivuotiaan lapsen kielelliset taidot liikkuvat ilmeillä viestimisen ja ensisanojen käyttämisen välillä, ja taaperoikäinen lapsi ymmärtää kieltä paremmin kuin mitä osaa itse puhua (Ahonen et al. 2014: 49). Näin ollen kasvattaja on enemmän vastuussa vuorovaikutuksen ylläpitämisestä kuin lapsi, mikä saattaa näkyä leikissä niin, että kasvattaja on vaikuttamassa sisällöllisesti leikkitilanteisiin mutta myös mahdollisesti käynnistämässä niitä.

3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista ”leikin mahdollistajia” oli eniten (46 %) ja ”luotettavia aikuisia” toiseksi eniten. ”Leikin mahdollistajien” suuri osuus saattaa liittyä siihen, että vastaajat kannustavat 1–2-vuotiaisiin verrattuna itsenäisempiä lapsia leikkimään tunnistaen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan leikkiin liittyviä ja sitä rajoittavia tekijöitä ((Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 33). ”Luotettavien aikuisten” määrä taas saattaa viitata Kallialan (2008) mainitsemaan turvallisuuden tunteeseen, johon liittyvät luottamuksen ja läsnäolon teemat (Kalliala 2008. 51); kasvattaja seuraa leikkivien lasten tekemisiä ja tarvittaessa auttaa lapsia ongelmatilanteissa, kuten riitojen ratkaisemisessa. Luotettavan aikuisen läsnäolo ja saataavuus voivat olla tukemassa 3-4-vuotiaiden leikkiä, vaikka aikuinen ei olisi leikkitilanteen välittömässä läheisyydessä.

Viisivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 47 % määritteli itsensä ”leikin rikastajaksi” ja ”leikin mahdollistajaksi” puolestaan itsensä koki 41 % vastaajista. Viisivuotiaat lapset viehättyvät lauta- ja korttipelien kaltaisista sääntöleikeistä ja niiden vuo-

rottelevasta ja toisteisesta rakenteesta; esikouluikä lähestyvät lapset pystyvät käyttämään esimerkiksi roolileikin suunnitteluun, leikkivälineiden valintaan ja leikkiaiheesta neuvotteluun ja sopimiseen entistä enemmän aikaa (Ahonen et al. 2014: 67). Voi olla, että tämän ikäryhmän kanssa työskentelevät vastaajat ovat kokeneet itsensä ensisijaisesti ”leikin rikastajiksi” ja toissijaisesti ”leikin mahdollistajiksi” tarttuessaan lasten leikki-ideoihin ja toisaalta jättämällä varhaiskasvatusarjessa suunnitteluvaiheille aikaa ja näin vaikuttaen sekä toteutuksellisesti että sisällöllisesti leikkeihin.

Kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista ”leikin mahdollistajiksi” itsensä määritteli 48 % vastaajista ja 28 % vastaajista määritteli itsensä ”leikin rikastajiksi.” ”Mahdollistajien” suuri määrä saattaa viitata siihen, että vastaajat kokevat omalla leikkimyönteisellä asennoitumisellaan voivansa tarjota varhaiskasvatusarjessa leikille tilaa ja aikaa. Kaiken kaikkiaan vastaajien itse määrittelemät leikki-identiteetit viittaavat siihen, että vastauksissa korostuvat ”leikin mahdollistajat” ja ”leikin rikastajat” tiedostavat sen, miten kasvattajan omat suunnitteluratkaisut ja interventiokeinot tukevat eri ikäryhmiin kuuluvien lasten leikkitoimintaa.

Leikki-osion viimeisessä kysymyksessä pyysimme vastaajia valitsemaan leikkiä mielestään parhaiten vastaavan määritelmän valmiista vaihtoehdoista. Kaikkien lasten ikäkauman mukaan jaetuissa vastaajaryhmissä leikki määriteltiin ensisijaisesti ”keskeiseksi työvälineeksi varhaiskasvatuksessa”, mutta nuorimpien lasten eli 1–2- ja 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien vastaajien ryhmissä myös ”lasten työ” sai jonkin verran kannatusta. 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä kasvattajista 30 % määritteli leikin ”lasten työksi” ja 66 % ”keskeiseksi työvälineeksi varhaiskasvatuksessa”, kun taas 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 19 % määritteli leikin ”lasten työksi” ja 72 % taas ”keskeiseksi työvälineeksi varhaiskasvatuksessa.” ”Lasten työ” -vaihtoehdon korostuminen vastauksissa voisi liittyä siihen, että leikki näyttäytyy 1–2- ja 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien kasvattajien silmissä kehityksellisenä toimintana. Ahonen et al. (2014) mukaan esineleikkivetonen leikkiminen on pikemminkin lelujen kokeilemisen ja maistelunkin muotoisena kokeilevaa ja esineitä kohtaan koetun uteliaisuuden vahvistamaa toimintaa (Ahonen et al. 2014: 65–66), ja myös Helenius ja Lummelahti (2013) luonnehtivat leikin ohjaavan lasta toimintaan, josta jää jälkiä lapsen keskushermostoon taitojen ja kykyjen kehittymisen ohessa (Helenius ja Lummelahti 2013: 14).

3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien kasvattajien vastauksissa ajatus leikistä ”lasten omana juttuna” on myös saanut suosiota enemmän kuin muissa ryhmissä; kyseisessä vastausryhmässä 9 % vastaajista valitsi ”lasten oma juttu” -vaihtoehdon leikin määritelmäksi. Tämä vaihtoehto voi liittyä vastaajien kokemuksiin siitä, että lapset harjoittavat mielikuvitustaan: Heleniuksen ja Lummelahden määrittelemät (2013) jäljittelyleikit ja Ahosen ja kumppaneiden (2014) määrittelemät symboliset leikit kehittävät lapsen omaa mielikuvitusta ja toisaalta ilmaisukeinoja, kun lapsi harjoittelee leikki-ideoidensa jakamista muille leikkijöille tai kasvattajille (Helenius & Lummelahti 2013: 69; Ahonen et al. 2014: 66).

Viisivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 85 % määritteli leikin ”keskeiseksi työvälineeksi varhaiskasvatuksessa”, ja kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 78 % määritteli leikin olevan ”keskeinen työväline varhaiskasvatuksessa”. Nuorempien lasten kanssa työskentelevien kasvattajien vastauksiin nähden vanhempien lasten kanssa työskentelevät vastaajat määrittelivät leikin entistä korostuneemmin ”keskeiseksi työvälineeksi varhaiskasvatuksessa”, kun taas ”lasten työ” ja ”lasten oma juttu” -vaihtoehdot saivat lähinnä muutamia yksittäisiä vastaajia taakseen. Ahonen et al. (2014) mainitsevat, iän mukana monimutkaistuvat leikit sääntöleikkeineen ja pitkäkööne roolileikkeineen suunnitteluvaiheita myöten (Ahonen et al. 2014: 67) korostavat entisestään leikin muuttunutta merkitystä, kun itseohjautuvat lapset leikkiin ryhtyessään tarttuvat oma-aloitteisesti ”varhaiskasvatuksen keskeiseen työvälineeseen”.

Vastaajien leikkiin liittyvät käsitykset ja merkitykset selvästi muuttuvat sen mukaan, minikäikäisistä lapsista heidän varhaiskasvatusryhmänsä koostuu. Toisaalta taas eri ikäryhmiin kuuluvien lasten kanssa työskentelevien leikki-identiteettiä värittävät vahvasti ajatukset leikin mahdollistamisesta mutta myös rikastamisesta turvallisuusaspektia unohtamatta; tämä kertonee siitä, että vastaajat ymmärtävät oman toimintansa vaikutuksen lasten leikkiin ja sen toteutumiseen. He osaavat selvästi muuttaa toimintaansa lapsiryhmän ikätason mukaan joko tarjoten mahdollisuuksia leikkiin tai sitten vaikuttaakseen sen sisältöihin omalla persoonallaan tai omilla ideoillaan. Kyselymme seuraavien osioiden tuloksista tehtyjen johtopäätösten perusteella selviää, miten ja millä perusteilla kasvattajat puuttuvat leikkiin ja ottavat leikkialoitteita vastaan.

7.2 Johtopäätöksiä kyselyn Leikkiin liittyminen -osion vastauksista

Leikkiin liittyminen -osion ensimmäisenä kysymyksenä tiedustelimme, minkälaisia leikkejä vastaaja leikkisi mieluiten varhaiskasvatusryhmänsä lasten kanssa joko kahdestaan tai isommalla porukalla. 1–2-vuotiaiden kanssa työskentelevistä vastaajista 60 % ovat kyselyssämme valinneet leikkilaulut ja -lorut ykkösvaihtoehdoksi. Helenius ja Lummelahti (2013) ovat määritelleet leikkilaulut ”kosketuksen ja läheisyyden varaan rakentuviksi” (Helenius & Lummelahti 2013: 62–63), ja kyseisen leikkilajin nouseminen ykkösvaihtoehdoksi kertonee siitä, että 1–2-vuotiaiden kanssa työskentelevät kasvattajat ovat halukkaita ja motivoituneita tarjoamaan ryhmänsä lapsille intensiivisiä ja hauskoja yhteisiä hetkiä. Kyseiseen ikäryhmään kuuluvien lasten vuorovaikutusta värittää Ahonen et al. (2014) mukaan se, että 1–2-vuotias lapsi ymmärtää sanoja ja niiden merkityksiä enemmän mitä itse pystyy käyttämään (Ahonen et al. 2014: 49), jolloin sanallista vuorovaikutusta edellyttävien sääntöleikkien rooli 1–2-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusarjessa pienimmässä roolissa kaikista leikkilajeista; yksikään 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista ei valinnut sitä.

3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä kasvattajista 31 % valitsi leikkilaulut ja -lorut toiseksi suosituimmaksi vaihtoehdoksi, kun taas 38 % vastaajista piti roolileikkejä omana suosikkileikkikategorianaan. Roolileikkien suosio tuntuu erikoiselta Kallialan (2008) kirjoituksiin nähden: hän toteaa kasvattajien osallistuvan mieluiten pelaamisen ja piirtämisen kaltaisiin yhteisiin toimintoihin, mutta mielikuvitusleikit jäävät pienempään osaan (Kalliala 2008: 55), ja tätä vasten roolileikkien suosio sekä 3–4-vuotiaiden lasten että viisi- ja kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevien kasvattajien vastauksissa hienan yllätti.

Toisaalta 3–4-vuotiaiden kanssa työskentelevien vastauksissa leikkilaulujen ja -lorujen suosio pysyi korkeana 1–2-vuotiaiden kanssa työskentelevien vastauksiin nähden, kun taas sääntöleikit nousivat tämän ikäryhmän kanssa työskentelevien vastauksissa. Ahonen et al. (2014) mukaan kielelliset taidot ja kielellinen tietoisuus karttuvat 3–4-vuotiailla lapsilla: kolmevuotiailla on puheessa sanoja eri sanaluokista aikamuotoja myöten, kun taas nelivuotias pystyy tuottamaan lähes kokonaan ymmärrettävää puhetta kielto- ja kysymyslauseineen unohtamatta lapsen kiinnostusta leikkilauluihin ja -loruihin (Ahonen et

al. 2014: 49); nämä kehityspsykologiset kehitysaskleet ovat varmasti yksi syy siihen, miksi vastaajat mielellään leikkivät lasten kanssa leikkilauluja ja -loruja.

Viisivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 23 % leikki mielellään leikkilauluja ja loruja, kun taas roolileikit olivat suosituin leikkilaji – 40 % vastaajista valitsi roolileikit suosikikseen. Viisivuotiaiden kasvattajien valinnat olivat suhteellisesti samantyyppiset kuin 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien vastaajien leikkimieltymykset, ja roolileikkien suuri suosio on yllättävää verrattuna Kallialan (2008) ennakkointiin siitä, että kasvattajat osallistuisivat mieluummin pelaamisen ja piirtämisen kaltaisiin yhteistoi-
mintoihin (Kalliala 2008: 55).

Kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista sääntöleikit olivat 40 % vastaajista mieluisin leikkilaji ja roolileikit toiseksi mieluisin leikkilaji; 24 % vastaajista oli kertonut niiden olevan mieluisin leikkivaihtoehto. Sääntöleikkien suosio selittynee lasten kehityksen kannalta sillä, että Ahonen et al. (2014) mukaan kuusivuotias lapsi osaa vastata esitettyihin kysymyksiin, osaa olla mukana vuoropuhelussa ja hän pystyy keskittymään puheeseen (Ahonen et al. 2014: 49), ja tämä kehitys saattaisi siihen, että lapset pystyvät omaksuma-
an etenevässä määrin monimutkaisempia sääntöjä ja kertomaan ja jakamaan niitä toisilleen. Sääntöleikkien ohjaaminen ja mahdollistaminen edellyttävät Heleniuksen ja Lummelahden (2013) mukaan kasvattajalta kykyä antaa leikkijöille ohjeita ja tukea leikkijöiden oppimista, eikä kyse ole ollenkaan kasvattajalta vähäistä läsnäoloa edellyttävästä leikkilajista (Helenius & Lummelahti 2013: 159). Näin ollen vastauksista voitaisiin tulkita, että kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevät vastaajat ovat paitsi innokkaita leikkijöitä mutta myös leikin ohjaamiseen motivoituneita kasvattajia.

Kasvattajille mieluisinta leikkilajia kysyttäessä leikkilaulujen ja -lorujen sekä roolileikkien suosio erottuivat merkittävästi. Jäljittelyleikkien vähäinen näkyvyys vastauksissa voisi olla tulkittavissa niin, että jäljittelyleikkien vetäminen vaatii vastaajien mielestä sen verran voimakkaasti eri rooleihin asettumista ja tilanteisiin heittäytymistä, että ne koetaan oman mukavuusalueen ulkopuolelle jääväksi leikkilajiksi. Se taas saattaa liittyä Kallialan (2008) esille nostamaan ajatukseen siitä, että nimenomaan kuvittelemista edellyttävät leikit saattavat jäädä ilman aikuisia osanottajia, jotka voivat kokea ”eri rooleissa olonsa ’typeriksi ja eläytymiskyvyttömiksi’” (Kalliala 2008: 55). Toisaalta taas itsensä ”typeräksi ja eläytymiskyvyttömäksi” tunteva kasvattaja tuskin lähtisi osallistumaan sen hanakammin roolileikkeihin, joissa valmiiksi suunnitellun roolihahmon nahkoihin asettuminen ei välttämättä vaadi niin paljon eläytymistä ja improvisoimista.

Leikkiin liittyminen -osion toisessa kysymyksessä ohjasimme vastaajaa pohtimaan viimeisintä leikkiäilannetta ja sen alkamista: onko leikki käynnistynyt lapsen vai kasvattajan itsensä tekemästä leikkialoitteesta? Kaikissa ryhmissä lapsi oli tehnyt vastaajien mukaan kasvattajia useammin leikkialoitteen, ja 1–2- ja 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien vastaajien ryhmissä lapset olivat tehneet huomattavasti useammin aloitteita. Kallialan (2008) mukaan kasvattajan vuorovaikutus lapsen suuntaan voi olla paljon välineellistä ojentamista, muistuttamista ja kehotusten tekemistä, mikä ei aina rohkaise tai huomioi lasten tekemiä aloitteita (Kalliala 2008: 32–33), ja oma tulkintamme on, että nuorempien lasten kanssa vuorovaikutuksessa aikuinen voi olla lapsesta intensiivisesti huolehtiessaan virittäytynyt ottamaan tämän leikkialoitteita vastaan paremmin, kun taas vanhempien lasten kanssa lapset ja kasvattajat ovat tehneet tasaisemmin leikkialoitteita toistensa suuntaan. Kollegan tekemiin leikkialoitteisiin tarttuminen on ollut hyvin pienessä osassa, sillä ainoastaan yksi vastaajista on kertonut leikkiäilanteen käynnistyneen kollegan aloitteen pohjalta. Saamiemme tulosten pohjalta voidaan kuitenkin sanoa, että vastaajien ryhmissä lapset haluavat ottaa kontaktia kasvattajiin ja että kasvattajat ovat ilahduttavasti myös huomanneet lasten tekemät leikkialoitteet.

Leikkiin liittyminen -osion kolmannessa kysymyksessä kysyimme leikkialoitteesta seuranneen leikkiäilanteen sisältöjä. 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevät vastaajat olivat valinneet leikkilaulut ja -lorut mieluisimmaksi vaihtoehdoksi, mutta useimmat olivat päätyneet vastaushetkellä viimeisimmässä leikkikerrassa kuitenkin esineleikkeihin. Voi olla, että leikkilauluille ja -loruille on varattu 1–2-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusryhmissä tietty ajankohta esimerkiksi päivän yhteisestä aamuhetkestä, ja esineleikit puolestaan ovat useammin käynnissä vapaissa leikkihetkissä, kun kasvattajat ovat ottaneet lelut esille lasten tutkittaviksi. Lapsen kielen kehittymisen syistä leikkilaulut ja -lorut voivat olla hyviä leikkejä, kun kyseisillä leikeillä voidaan vahvistaa lapsen ilmaisua – Ahonen et al. (2014) mukaan alle vuoden ikäisen lapsen viestintä koostuu jokeltelusta ja eleistä, mutta 1-2-vuotiaan lapsen kieleen alkaa jo ilmaantua ensisanoja (Ahonen et al. 2014: 49).

Leikkilaulujen ja -lorujen sekä esine- ja roolileikkien kannatus oli 3–4-vuotiaiden lasten kanssa vietetyissä leikkihetkissä suhteellisen tasaista. Ahonen et al. (2014) esittämät teoriat 3–4-vuotiaiden lasten kielellisestä kehityksestä kielellisen tietoisuuden karttumisen ja lähes ymmärrettävän puheen tuottamisineen (Ahonen et al. 2014: 49) ovat varmasti osaltaan kasvattamassa kaikkien leikkilajien houkuttelevuutta ja mataloittamassa kynnystä niiden käynnistämiseen. Siksi kaikki leikkilajit jäljittelyleikin saamaa pienempää

kannatusta lukuun ottamatta ovat tulleet valituiksi 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien vastaajien keskuudessa. Viisi- ja kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevien kasvattajien vastauksissa rooli- ja sääntöleikit ovat olleet tasaisesti mukana leikkisisällöissä.

Roolileikkien suuri suosio on nähtävissä myös vastaushetkellä viimeisimpien leikki-tilanteiden leikkisisällöissä kokonaismäärässä, mutta myös leikkilaulut ja -lorut sekä esine- ja sääntöleikit ovat saaneet tasaista kannatusta vastaajien viimeisimmissä leikki-tilanteissa. Tämä kertonee siitä, että kasvattajat osaavat leikkivät varhaiskasvatuksessa monipuolisesti – on toki eri asia, miten paljon leikkiä on sovittu ja ajoitettu varhaiskasvatuskulttuurin rakenteisiin aamupiiriin ja iltapäiväisten vapaiden leikkihetkien muodossa. Ahonen et al. (2014) määrittelemä kielellinen kehitys alle vuoden ikäisestä lapsesta esikouluikäiseen (Ahonen et al. 2015: 65–67) on osaltaan selvästi selittämässä sitä, miksi tuloksissamme 1–2-vuotiaiden lasten kanssa viimeksi leikityt leikit ovat painottuneet leikkilauluihin ja -loruihin sekä esineleikkeihin, kun taas muissa ikäryhmissä eri leikkilajit ovat paljon tasaisemmin edustettuina.

Leikkiin liittyminen -osion viimeisessä kysymyksessä pyysimme vastaajaa arvioimaan leikki-tilanteen onnistumisen asteikolla yhdestä viiteen. 1–2-vuotiaiden kanssa työskentelevien kasvattajien vastauksiin nähden vastaukset hajosivat laajemmalle 3–4-vuotiaiden sekä viisi- ja kuusivuotiaiden kanssa työskentelevien kasvattajien ryhmissä huomattavasti enemmän. Hajanaisempi vastausjakauma vanhempien lasten työskentelevien kesken saattaa johtua lasten kielellisestä kehityksestä, joka Ahonen et al. (2014) johtaa siihen, että lasten kielenkäyttö on sävykkäämpää ja palaute voi olla rikkaampaa kielto- ja kysymyslauseineen (Ahonen et al. 2014: 49), ja tällä lienee varmasti vaikutus kasvattajille jäävään leikkikokemukseen. Leikkimuodot myös monimutkaistuvat Ahonen et al. (2014) mukaan niin leikin sisältöjen kuin kanssaleikkijöiden määränkin suhteen (Ahonen et al. 2014: 65–67), ja voi olla, että ison ryhmämuotoisen leikin ohjaaminen saattaa tuntua kasvattajasta kaoottiselta ja hallitsemattomalta, kun taas lapset saattavat nauttia tilanteesta.

7.3 Johtopäätöksiä kyselyn Leikin ohjaaminen -osion vastauksista

Leikin ohjaaminen -osion ensimmäisessä kysymyksessä tiedustelimme vastaajilta sitä, minkälaisissa tilanteissa he puuttuvat lasten leikkiin. Kaikissa ryhmissä leikkiin puututtiin

useimmiten silloin, kun leikki ei näytä etenevän. Huizingan (1944) mukaan leikki voi näyttää leikin ulkopuolelta katsottuna vähäeleiseltä tai koomiselta, kun aikuinen keskittyy pelkäänsä leikin ulkoisiin piirteisiin (Huizinga 1944: 14–16), joihin huomion kiinnittäminen on kuitenkin perusteltua nuorempien lasten kanssa. 1–2-vuotiaiden ja 3–4-vuotiaiden lasten puheen tuotanto on varsinkin nuorempien lasten kohdalla vielä alkutekijöissään, jolloin Ahonen et al. (2014) mukaan viestintä rakentuu esimerkiksi taaperoikäisten kanssa paljolti ilmeiden ja jokeltelun varaan (Ahonen et al. 2014: 49), mikä ohjannee myös kasvattajia puuttumaan nuorempien lasten kanssa leikin ulkoisiin piirteisiin. 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 62 % tiedosti puuttuvansa leikkiin sen etenemättömyyden takia, ja 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 55 % tiedosti puuttuvansa samasta syystä leikkiin. Viisi- ja kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevien kasvattajien vastauksissa vastausmäärät leikkiin puuttumiseen joko sen etenemättömyyden takia tai epätasaisen roolien tai lelujen jaon takia eivät eronneet niin paljon toisistaan kuin nuorempien lasten kanssa työskentelevien kasvattajien vastauksissa.

Toisaalta pysähtyneeltä vaikuttavaan leikkiin puuttuminen mutta leikin imussa olevan lapsen keskeyttäminen siinä samalla voivat vaikuttaa lapseen niin, että leikki jää kesken. Kalliala (2008) muistuttaakin, että vilpittömän hyväntahtoiset väliin tulemiset ja leikkiin liittymiset kääntyvät helposti itseään vastaan. (Kalliala 2008: 54), jolloin leikkiin puuttuminen ja sen keskeyttäminen voivat olla varsin epäkiitollisia tehtäviä. Kasvattajat tiedostivat puuttuvansa leikkiin toiseksi useimmin silloin, kun leikin roolit tai lelut eivät ole jakautuneet leikkijöiden kesken tasaisesti – kunkin ryhmän kasvattajat pystyvät selvästi lukemaan sekä leikkitilanteita että niissä mukana olevien lasten tekemisiä esimerkiksi riita- ja kiusaamistilanteita ennakkoiden. Leikin vapaaseen etenemiseen vaikuttava turvallisuusnäkökulma on vahvasti osana varhaiskasvatusta: Kallialan (2008) mukaan lapsen riippuvuutta tämän hygieniasta, turvallisuudesta ja emotionaalisesta hyvinvoinnista huolehtivasta aikuisesta ei tule unohtaa, ja leikkitilanteisiin puuttuminen on tätä kasvattajan ja hoivaajan haastavassa kaksoisroolissa olemista puhtaimmillaan (Kalliala 2008: 30). Ainoastaan yksittäiset vastaajat tiedostivat puuttuvansa leikkiin epärealistisilta vaikuttavien roolien takia, mikä kertonee siitä, että kaiken kaikkiaan kyselyymme vastaajat olivat yleisesti ottaen ymmärtäneet ja sisäistäneet leikin mielikuvituksellisen ja kokeilevan puolen, mutta vastaajat osaavat tunnistaa leikkitilanteita ja ennakoita niitä.

Leikin ohjaaminen –osion toisessa kysymyksessä tiedustelimme vastaajilta sitä, millä tavoin he kokevat tukevansa lasten osallisuutta ja toimijuutta leikissä. 1–2-vuotiaiden

että 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevät vastaajat hyödynsivät osallisuuden ja toimijuuden tukemisessa uusien lelujen ja muun rekvisiitan antamista, vaikka lapsen kuunteleminen oli sekin vastauksissa esillä. 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 70 % kertoi kuuntelevansa lasta tietoisesti, ja 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista tietoisiksi kuuntelijoiksi tunnustautui 79 % vastaajista. Ahosen ja kumppaneiden (2014) mukaan lapsen kolmelle ensimmäiselle ikävuodelle painottuva esineleikki (Ahonen et al. 2014: 65–66) edellyttää kasvattajalta leikissä tarvittavien lelujen jakamista ja järjestämistä, mikä varmasti selittää uusien lelujen ja rekvisiitan tarjoamiseen liittyvien vastauksien määrän 1–2- sekä 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien kasvattajien vastauksissa. 1–2-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevistä vastaajista 30 % tiedosti tarjoavansa leluja tai muuta rekvisiittaa leikkiin, kun 3–4-vuotiaiden lasten kanssa samaa tiedosti tekevänsä 21 % kokoinen vastaajajoukko.

Viisi- ja kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevien vastaajien vastauksissa painopiste oli lasten kuuntelemisen ja lisäkysymysten tekemisen puolella. Tämän tuloksen perusteella kasvattajat osaavat pysähtyä lasten viestien ja leikkialoitteiden äärelle ja asettaa lapsen näkökulman toiminnan lähtökohdaksi tunnustaen lapsen keskustelukumppaniksi (Nurhonen, Roos & Viitanen 2018: 84); kasvattajien vähäinen aktiivisuus uusien lelujen ja rekvisiittojen tarjoamisen suhteen voi kertoa yhtäältä siitä, että ryhmien lapsilla on vapaat kädet lelujen hakemiseen varastoista tai nämä osaavat tulla pyytämään lisäleluja kasvattajalta, joka sitten kuuntelee lapsen tai lasten leikki-ideoita ja tarvittaessa auttaa niiden toteuttamisessa. Näin kasvattaja saattaa päästä lasten kanssa kohti Huizingan (1944) mainitsemaa ”hulluksi tekemisen tilaa” eli leikissä lasta innostavia ja viihdyttäviä asioita (Huizinga 1944: 9–11). Toisaalta lisälelujen tarjoamisen vähäisyyden vanhempien lasten kanssa voi tulkita niinkin, että lapset eivät välttämättä ota kasvattajan aloitteita vastaan, mikä taas voi johtua lasten omasta innosta keskinäiseen leikkiin tai sitten ikävimmillään varhaiskasvatusryhmän vuorovaikutuksellisista ongelmista; jälkimmäinen tulkinta ei tosin tunnu realistiselta, kun ottaa huomioon, miten paljon viisi- ja kuusivuotiaiden lasten kanssa työskentelevät vastaajat kuuntelevat tulosten perusteella lasten leikki-ideoita ja puhetta leikistä.

Leikin ohjaaminen -osion viimeisessä kysymyksessä kysyimme vastaajilta, kuinka paljon he ovat varanneet päivittäin vapaata leikkiaikaa varhaiskasvatusryhmän arkeen. Kaikissa ryhmissä ”2h tai enemmän vaihtoehto” oli suosituin, mikä saattaa liittyä kyselyn alussa olleen leikin määrittelyyn kytkeytyneeseen kysymykseen. Kyseisen kysymyksen

vastauksissa korostui vastaajien näkemys leikistä ”varhaiskasvatuksen keskeisenä työvälineenä”, ja kun vapaaseen leikkiin annetaan useimmin aikaa vähintään parin tunnin verran, voidaan tulkita, että vastaajat pitävät leikkiä oleellisena osana varhaiskasvatusta ja he tuntevat ymmärtävän kyseisen työvälineen tarvitsevan aikaa leikille varsinaisten oppimistuokioiden ja arjen rutiinin välissä. Tämän osion vastauksista on tulkittavissa, että vastaajat ymmärtävät leikin ominaispiirteet, osaavat mukauttaa toimintaansa innostaessaan lapsia leikkiin ja antaa leikille aikaa, vaikka toisaalta kasvattajat tuntevat kiinnittävän interventiotilanteissa huomiota paljolti leikin ulkoisiin piirteisiin, minkä voi tulkita niinkin, että kasvattajat osaavat havainnoida leikkiä ja seurata sen etenemistä esimerkiksi sen perusteella, että vastaajat ovat puuttuneet leikkiin epätasaisesti jaettujen roolien tai lelujen pohjalta.

8 Pohdinta

8.1 Kyselyn eettisyyden ja luotettavuuden arviointia

Tutkimuskyselyssä pitää ottaa huomioon kyselytutkimuksen anonymiteetin mukanaan tuomia haasteita. Niistä ehdottomasti suurin haaste on se, ettemme voi varmistua esimerkiksi siitä, kuuluvatko vastaajat kyselyssä ilmoittamaansa varhaiskasvatuksen ammattiryhmään, työskentelevätkö he määrätyn ikäisten lasten kanssa vai ovatko he ylipäätään mitenkään tekemisissä varhaiskasvatuksen kanssa. Tästä huolimatta kyselymme tulokset kertovat suuntaa-antavasti siitä, mitä varhaiskasvatuksen työkentillä ja arjessa tapahtuu ammattilaisten näkökulmasta.

Verkkokyselymme tuloksia tarkastellessamme ja niitä analysoidessamme tulee väistämättä mieleen, että ovatko kyselymme kysymykset kyllin laajoja ja kattavia käsittelemään leikkiä, sen ohjaamista sekä leikkiin liittymistä. Tulokset kuitenkin näyttäisivät antavan osviittaa eri-ikäisten lasten kanssa työskentelevien kasvattajien näkemyksistä, vaikka kysymyksemme saivatkin jonkin verran palautetta. Jotkut potentiaaliset mutta oman ilmoituksensa mukaan vastaamatta jättäneet vastaajat olivat sanoneet, eivät olleet aivan ymmärtäneet sitä, mikä on kyselymme tarkoitus ja mihin pyrimme sillä, vaikka toimme kyselyn tavoitteet esille sosiaalisessa mediassa julkaisemallamme esittelytekstillä (ks. Liite). Myös epäselviksi koetut käsitteet, kuten kolmannen kysymyksen ”leikin rikastaja”-vaihtoehto aiheuttivat hämmennystä; toisaalta saimme myös kuulla, että muutamat meille palautetta antaneet eivät kokeneet leikin pohtimisen ja sen erittelyn liittyvän suoraan varhaiskasvatukseen.

Emme ottaneet tietoisesti vapaan sanan osiota mukaan kyselyyn, vaikka se olisi kieltämättä antanut tarkempaa ja yksilöllisempää tietoa vastaajan ajatuksista ja kokemuksista leikkiin liittyen. Saimme verkkokyselyä testatessamme palautetta, että vapaan sanan kohdat tekisivät kyselystä liian suuritöisen työpäivän aikana tai vapaa-ajalla täytettäväksi. Pyrimme edellä mainituilla ratkaisuilla siihen, että kysely olisi potentiaalisten vastaajien saavutettavissa ja että saisimme vastauksia kyselymme johtopäätösten teke-

mistä varten. 280 vastaajan osallistumisen myötä voimme kuitenkin todeta onnistuneemme luomaan ainakin heille yhdenmukaisia kysymyksiä sisältäneen kyselyn, jonka teemat ja kysymykset ovat olleet helposti lähestyttäviä.

Tutkimuksen otoksen tulisi vastata perusjoukkoa mahdollisimman hyvin – mikäli näin ei ole, kyseessä on otantavirhe saadussa aineistossa suhteessa perusjoukkoon. Mikäli systemaattinen vinouma esimerkiksi jonkin ryhmän yli- tai aliedustuksen muodossa aiheuttaa ongelmia tutkimuksen yleistettävyydelle, havaintoja voidaan painottaa, jotta otos vastaisi perusjoukon ominaisuuksia paremmin. Painotuksen avulla käytetään tasapainottavaa kerrointa, jonka avulla otos voidaan suhteuttaa perusjoukon jakaumaan. (Vilka 2007: 110.) Kyselymme vastanneiden joukossa oli huomattavasti enemmän 3-4-vuotiaiden lasten kanssa työskenteleviä kasvattajia kuin muihin ikäryhmiin kuuluvien lasten kanssa työskenteleviä kasvattajia. Emme nähneet kuitenkaan tarpeelliseksi tasapainottaa vastaajien määrää, koska verkkokyselymme tarkoitus on antaa yleisiä suuntaviivoja kasvattajien ajatuksista omista leikki- ja kohtaamistaidoistaan.

Esitimme tämän kyselytutkimuksen hypoteesina, että lasten ikä vaikuttaisi kasvattajien ja lasten väliseen vuorovaikuttamiseen unohtamatta kasvattajien omia leikkikäsitystä ja kasvattajan roolia leikkitalanteissa. Tulosten perusteella kasvattajat osaavat säädellä omaa toimintaansa, havainnoida leikkitalanteita ja muuttaa leikkisisältöjä sen mukaan, minkä ikäisten lasten kanssa he työskentelevät varhaiskasvatuksessa. Taustateorioihin pohjautuvat omat tulkintamme siitä, miksi kasvattajat toimivat ja työskentelevät tietyllä tavalla, ovat kuitenkin parhaimmillaankin valistuneita veikkauksia ja arvioita varhaiskasvattajien toiminnasta. Niinpä olemme valinneet seuraavaan alalukuun kyselymme tuloksista poimimiamme kiinnostavia havaintoja ja tulkintoja, joihin toivomme lopputöiden tekijöiden mahdollisesti tarttuvan tulevaisuudessa.

8.2 Aiheita jatkotutkimuksiin kasvattajien leikki- ja kohtaamistaidoista

Toivottavasti tulevaisuudessa Covid 19 -pandemiatilanteen hellittäessä myös kasvattajien leikki- ja kohtaamistaidoista päästäisiin tutkimaan määrällisen tutkimuksen sijaan laadullisen tutkimuksen menetelmin. Kasvokkaiset ryhmä- tai yksilöhaastattelut olisivat luonteva tapa selvittää hallitummin tietynikäisten lasten ja määrättyjen ammattiryhmien vahvuuksia ja kehitystarpeita leikkiin liittyen. Oma verkkokyselymme oli anonyymiydes-

sään hyvin yleisluontoinen ja mihinkään tiettyyn ammattiryhmään ankkuroimaton kokonaisuus, mutta olisi kiinnostavaa toteuttaa haastattelututkimus siitä, minkälaisia leikkilisiä keinoja varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja varsinkin useammassa varhaiskasvatusyksikössä ”kiertävät” erityisopettajat hyödyntävät työssään: miten he luovat luottamuksen lapsiin tapaamiskerta kerrallaan?

Varhaiskasvatusryhmien lasten ikäjakauma näyttää vaikuttavan leikkisisältöihin jonkin verran sekä kasvattajien omien leikkimieltymysten, oman leikki-identiteetin että vastaushetkellä viimeisimmän leikkikerran leikkilajin muodossa. Roolileikit nousivat vahvasti esille sekä kasvattajien omien leikkimieltymysten että viimeisimmän leikkikerran leikkilajin osalta jäljittelyleikkien jäädessä vähemmän suosittuun leikkilajin asemaan, mikä oli hie-man yllättäväkin tulos Kallialan (2008) teoriaan nähden, jonka mukaan kasvattajat osallistuvat harvemmin mielikuvitusleikkeihin (Kalliala 2008: 55). Niinpä olisi kiinnostavaa tutkia, minkälaisiin roolileikkeihin kasvattajat mielellään osallistuvat.

Toisaalta viimeisimmän leikkikerran leikkisisältöä kysyttäessä selvisi, että roolileikkien isommasta määrästä huolimatta myös muut leikkilajit olivat jäljittelyleikkiä lukuun ottamatta arjen leikkitalanteissa suhteellisen tasaisesti esillä. Vastauksista voisi vetää sen tulkinnan, että varhaiskasvatuksessa pyritään leikkimään vähän kaikkea kaikkien kanssa ja että leikki on esimerkiksi vapaan leikin runsaan ajallisen määrän suhteen vahvasti mukana varhaiskasvatuksessa, mutta olisi kiinnostavaa tutkia, miten varhaiskasvatusryhmän kasvattajat tekevät valintoja leikkisisältöjen suhteen? Kuinka suuri osa lasten toiveilla ja esimerkiksi leikkilippaiden tai muiden leikkien jakamiseen keskittyvillä välineillä on varhaiskasvatuksen leikkisisältöihin?

Vastaajien leikkikäsitteitä kysyttäessä vastaajat määrittivät korostetusti leikin ”keskeiseksi työvälineeksi varhaiskasvatuksessa”, ja määritelmän taustalla vaikuttanee vahvasti Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -dokumentin (2018) näkemys leikin merkityksestä lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kannalta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 16, 30). Olisi kieltämättä kiinnostavaa selvittää, miten varhaiskasvatusyksikön lapsiryhmien ja tiimien kokouksissa puhutaan leikistä ja miten leikillisuus on mukana toiminnan tietoisessa suunnittelussa. Myös varhaiskasvatusyksiköiden toimipistekohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat leikkiin liittyvine aineistoineen olisivat kiinnostava tutkimuksen kohde, sillä leikin määrittelyn ja oppimisvälineeksi mieltämisen mahdollisia eroja analysoitaessa voitaisiin saada selville, miten eri varhaiskasvatusyksiköt suhtautuvat leikkiin ja näkevät sen käyttämisen varhaiskasvatuksessa tarkoituksenmukaiseksi.

Kyselyymme vastanneiden kasvattajien vastauksissa leikkialoitteiden vastaanottamiseen liittyen korostui, että kasvattajat eivät juurikaan tee tai ainakaan huomioi toisten kasvattajien tekemiä leikkialoitteita. Niinpä mielestämme olisi tärkeää juuri tämän varhaiskasvatusarjen suunnitteluun liittyvien kokousten ja muiden keskusteluiden analysoinnin kautta selvittää, minkälaista keskustelukulttuuria varhaiskasvatyüksiköissä harjoitetaan leikkiin liittyen – voivatko kasvattajat liittyä vapaasti leikkialoitteen tekävän tai siihen tarttuvan kollegan seuraan, vai antavatko kollegat mieluummin työrauhan leikkimään ryhtyvälle kasvattajalle?

Myös vastaajien viimeisimmän leikkikerran sujumiselle antamat arvosanat herättivät ajatuksia tutkimuksellisista jatkokysymyksistä – vastaajat olivat antaneet viimeisimmästä leikkikerrasta itselleen varsin hyviä pisteitä, ja ajatuksia noiden pisteiden takana olisi kiinnostavaa selvittää esimerkiksi leikkitilanteiden havainnoin ja haastattelun keinoin. 1–2-vuotiaiden ja 3–4-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevät vastaajat eivät olleet antaneet leikkikerralleen juurikaan huonoja pisteitä, ja olisi kiinnostavaa tutkia esimerkiksi sitä, miten kasvattajat käyvät varhaiskasvatusarkea ja sen mahdollisia haasteita toisilleen läpi tai keskustelevat työssä kehittymistä esihenkilön kanssa niin sanotuissa onnistumiskeskusteluissa.

Samalla olisi mahdollista saada tietoa siitä, minkälaisiin leikkitilanteisiin varhaiskasvatuksessa liittyy haasteita ja mielipide-eroja; kyselyssämme kysyimme ainoastaan leikin ulkoisiin piirteisiin liittyviä asioita, jotka saavat varhaiskasvattajan puuttumaan leikkitilanteeseen. Oman varhaiskasvatusryhmänsä tuntevalla kasvattajalla olisi haastattelumuotoisessa tutkimuksessa varmasti paljon enemmän sanottavaa siitä, toistuvatko tietyt riitatilanteet säännöllisin väliajoin varhaiskasvatusryhmän arjessa ja mitä taitoja lasten tulisi harjoitella leikin keinoin.

Lähteet

Ahonen, Liisa 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus

Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Nurmi, Jan-Erik; Pulkkinen, Lea; Ruopila, Isto 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aras, Selda 2015. Free play in early childhood education: a phenomenological study. *Early Child Development and Care*, 2016; Vol. 186, No. 7. 1173–1184. Luettavissa osoitteessa: < <https://doi.org/10.1080/03004430.2015.1083558> >. Luettu 1.11.2020.

Brotherus, Annu & Heikka, Jonna 2018. Leikkiympäristön haasteet ja rajoitukset lasten osallisuudelle. Teoksessa Kangas, Jonna; Vlasov, Janniina, Fonsén, Elina; Heikka, Johanna (toim.): Osallisuuden pedagogiikka var-haiskasvatuksessa 2 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen. Suomen varhaiskasvatus ry. 20–34.

Ei leikkirahaa. Naisvaltaiset alat pois palkkakuopasta. Facebook-ryhmä. Kyselymme johdava linkki jaettu ryhmään 18.11.2020, ryhmän kuvaus luettu 20.10.2020. Luettavissa osoitteessa: < <https://www.facebook.com/groups/1779379432368942> >.

Erytysavustaja vastaa..., n.d. Suomen Lastenhoitoalan Liitto SLaL ry. Henkilökuntajuliste. Saatavilla osoitteessa: < <https://www.slal.fi/doc/Infografiikka/henkilokuntajuliste.pdf> >. Luettu 1.11.2020.

Heikka, Johanna; Kettukangas, Titta; Fonsén, Elina; Vlasov, Janniina 2018. Lapsen osallisuus ja varhaiskasvatuksen pedagoginen suunnittelu. Teoksessa Kangas, Jonna; Vlasov, Janniina, Fonsén, Elina; Heikka, Johanna (toim.): Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa 2 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen. Suomen varhaiskasvatus ry. 35–45.

Heikkilä, Tytti 2018. Vapaa leikki varhaiskasvatuksessa. ”Sille pittää olla niinku aikaa ja tillaa päivittäin.” Opinnäytetyö. Lapin AMK: Hyvinvointipalveluiden osaamisala. Luettavissa osoitteessa: < <https://www.theseus.fi/handle/10024/142448> >. Luettu 3.6.2021.

Heikkinen, Hannu 2004. Vakava leikillisuus. Draamakasvatusta opettajille. Kansanvalistusseura: Helsinki.

Helenius, Aili & Lummelahti, Leena. Leikin käsikirja. PS-kustannus: Jyväskylä.

Henkilöstömitoitus varhaiskasvatuksessa n.d. Sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden ammattijärjestö Tehy. Luettavissa osoitteessa: < <https://www.tehy.fi/fi/apua/tyosuojelu/henkilostomitoitus-varhaiskasvatuksessa> >. Luettu 3.6.2021.

Hirsjärvi, Sirkka 2009. Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara Paula 2009: Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki. 123–166.

Huizinga, Johan 1944. Leikkivä ihminen. Suomentanut Sirkka Salomaa. WSOY: Helsinki.

Hujala, Eeva 2018. Esipuhe. Teoksessa Kangas, Jonna; Vlasov, Janniina, Fonsén, Elina; Heikka, Johanna (toim.): Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa 2 – Suunnit-telu, toteuttaminen ja kehittäminen. Suomen varhaiskasvatus ry. 7–8.

Hytti, Elisa 2020. Leikillisen ja positiivisen ilmapiirin ylläpitäminen lapsiryhmässä – varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto: Kasvatustieteellinen tiedekunta / Varhaiskasvatuksen maisteriohjelma. Luettu 3.6.2021. Luettavissa osoitteessa: < <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/316456> >.

Hyökki, Annette & Isotalo Katja. Luova leikki on tärkeää, kuten leikki ylipäättensä! : luovan leikin merkittävyyden selvittäminen varhaiskasvatuksen henkilöstön ja vanhempien näkökulmista. Opinnäytetyö. LAB-ammattikorkeakoulu: Sosionomi (AMK), Sosiaalipedagoginen varhaiskasvatus. Luettu 3.6.2021. Luettavissa osoitteessa: < <https://www.theseus.fi/handle/10024/427250> >.

Inkinen, Heini & Mäkelä Jutta 2020. ”Kyllä meitä tarvitaan moneen juttuun” – Varhaiskasvattajien rooli lasten leikeissä. Opinnäytetyö. LAB-ammattikorkeakoulu: Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta. Luettu 3.6.2021. Luettavissa osoitteessa: < <https://www.theseus.fi/handle/10024/334771> >.

Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Gaudeamus Helsinki University Press: Helsinki.

Karila, Kirsi 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus 2016. Opetushallitus. Luettavissa osoitteessa: < https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf >. Luettu 3.6.2021.

Karjalainen, Mervi; Lindroos, Sirpa; Matero, Maija; Simola, Tarja 2020. Kasvatus- ja ohjausalan käsikirja. Sanoma Pro Oy: Helsinki.

Kataja, Elina 2018. Onko kaikilla vauvoilla keltaiset haalarit? Teoksessa Kangas, Jonna; Vlasov, Janniina, Fonsén, Elina; Heikka, Johanna (toim.): Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa 2 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen. Suomen varhaiskasvatus ry. 46–62.

Kysely varhaiskasvattajien leikkikokemuksista. Verkkokysely. Vastattavissa ajalla 18.11.-2.12.2020. Aineisto tekijöiden hallussa.

Lastenhoitajana varhaiskasvatuksessa – työtä lasten parhaaksi 2019. Opas. Suomen lähi- ja perushoitajaliitto Super. Saatavilla osoitteessa < https://www.superliitto.fi/site/assets/files/4599/lastenhoitajana_varhaiskasvatuksessa_3_2019_web03032020.pdf >. Luettu 1.11.2020

Leikki tekee hyvää kaikille n.d. Leikkipäivä/MLL. Saatavilla osoitteesta: < <https://leikki-paiva.fi/leikin-merkitys/> >. Luettu 10.11.2020

Mitä on varhaiskasvatus? Opetushallitus. Artikkel. Luettavissa osoitteessa: < <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus> >. Luettu 3.6.2021.

Nivala, Elina & Rynänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka - Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.

Nurhonen, Linda; Roos, Piia; Viitanen, Eira 2018. Lasten ja aikuisten yhteisellä osallisuuden polulla. Teoksessa Kangas, Jonna; Vlasov, Janniina, Fonsén, Elina; Heikka, Johanna (toim.): Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa 2 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen. Suomen varhaiskasvatus ry. 82–93.

Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa n.d. Artikkel. Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. Saatavilla osoitteessa < <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyon/opettajana-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa/> >. Luettu 1.11.2020.

Ronkainen, Aino 2014. Leikin muutos lapsen arjessa päiväkotihenkilöstön näkökulmasta. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Luettu 3.6.2021. Luettavissa osoitteessa: < <https://www.theseus.fi/handle/10024/80500> >.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Luettavissa osoitteessa: < https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf >. Luettu 3.10.2020

Sosionomi (AMK) varhaiskasvatuksessa. Facebook-ryhmä. Kyselymme johtava linkki jaettu ryhmään 18.11.2020, ryhmän kuvaus luettu 20.10.2020. Luettavissa osoitteessa: < <https://www.facebook.com/groups/1864441463808083> >.

Varhaiskasvatus. Opetusalan ammattijärjestö OAJ. Artikkel. Luettavissa osoitteessa: < <https://www.oaj.fi/politiikassa/suomalainen-kasvatus-ja-koulutusjarjestelma/varhaiskasvatus/> >. Luettu 3.6.2021.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Annettu Helsingissä 13.7.2018. Luettavissa osoitteessa: < <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540> >. Luettu 3.6.2021.

Varhaiskasvatuspalvelut n.d. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettavissa osoitteessa: < <https://minedu.fi/varhaiskasvatuspalvelut> >. Luettu 3.6.2021.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018). Opetushallitus 2019. Luettavissa osoitteessa: < https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf >. Luettu 15.9.2020.

Vilka, Hanna 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Tammi: Helsinki.

Vilka, Hanna 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. PS-kustannus: Jyväskylä.

Liite: Verkkokysely varhaiskasvattajien leikkikokemuksista

Saateteksti:

Hei! Olemme tekemässä opiskelukaverini kanssa sosionomiopintojemme opinnäytetyötä varhaiskasvattajien leikinäkemyksistä ja -kokemuksista, joita selvitämme alla olevan verkkokyselyn muodossa. Toivomme, että varhaiskasvatuksessa työskentelevillä tai työskennelleillä olisi hetki aikaa vastata kyselyymme. Vastaaminen vie vain pari minuuttia. Kyselyä saa mieluusti myös jakaa eteenpäin.

Kysely on anonyymi, eikä sen tuloksista voi tunnistaa yksittäisiä henkilöitä. Tulemme hyödyntämään kyselyn tuloksia ainoastaan opinnäytetyömme analyysiosiossa.

Leikki-osio

Ammattinimike?

-Varhaiskasvatuksen opettaja

-Lastenhoitaja

-Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

-Erityisavustaja

-Opiskelija

-Muu

Minkäikäisten lasten kanssa työskentelet?

-1-2

-3-4

-5

-6

Minkälaiseksi leikkijäksi koet itsesi?

-Leikin rikastaja

-Leikin mahdollistaja

-Leikin ohjaaja

-Luotettava aikuinen

Jatka lause loppuun: Leikki on...

-lasten työ

-lasten oma juttu

-keskeinen työväline varhaiskasvatuksessa

Leikkiin liittyminen -osio

Minkälaisia leikkejä leikit mielelläsi varhaiskasvatusryhmän lasten / lapsen kanssa?

-leikkilaulut ja lorut

-esineleikit

-jäljittelyleikit

-roolileikki

-sääntöleikki

Kun viimeksi leikit kumpi osapuoli teki leikkialoitteen?

-Lapsi/lapset

-Aikuinen (minä itse)

-Kollega

Mitä leikitte kyseisessä leikissä?

-leikkilaulut ja lorut

-esineleikit

-jäljittelyleikit

-roolileikki

-sääntöleikki

Miten leikki onnistui mielestäsi asteikolla 1-5? Jos yksi on ettet kokenut nauttivasi leikistä

-1

-2

-3

-4

-5

Leikin ohjaaminen -osio

Minkälaisissa tilanteissa tiedostat puuttuvasi lasten leikkiin?

-kun leikki ei näytä etenevän

-leikin rooleja / leluja ei ole jaettu tasaisesti

-leikin roolit eivät ole täysin realistisen oloisia

Miten koet tukevasi lapsen osallisuutta ja toimijuutta leikissä?

-kuuntelen lapsen tuottamaa puhetta ja esitän tarkentavia kysymyksiä leikistä

-tarjoan lisää leluja tai muuta rekvisiittaa leikkiin

Kuinka paljon ryhmäsi lapsille on varattu aikaa vapaaseen leikkiin päivittäin?

-0,5 h tai vähemmän

-1 h

-1,5 h

-2 h tai enemmän